

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ

АКАДЕМИЈА УМЕТНОСТИ

Свест о изумирању – абреакција у циљу буђења инстинкта преживљавања

ДОКТОРСКИ УМЕТНИЧКИ ПРОЈЕКАТ

Ментор:
Проф. др ум. Горан Деспотовски

Кандидат:
Младен Стојановић

Нови Сад, 2021.

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
АКАДЕМИЈА УМЕТНОСТИ

КЉУЧНА ДОКУМЕНТАЦИЈСКА ИНФОРМАЦИЈА

Врста рада:	Докторски уметнички пројекат
Име и презиме аутора:	Младен Стојановић
Ментор (титула, име, презиме, звање, институција)	Др ум. Горан Деспотовски, редовни професор, Академија уметности Нови Сад
Наслов рада:	Свест о изумирању – абреакција у циљу буђења инстинкта преживљавања
Језик публикације (писмо):	Српски (ћирилица) или (навести ћирилица или латиница) Српски језик
Физички описрада:	Унети број: Страница 96 Поглавља 23 Референци 28 Табела 2 Слика 42 Графикона Прилога 10
Уметничка област:	Ликовне уметности
Ужа уметничка област:	Сликарство
Кључне речи / предметна одредница:	Природа, живот, еколошки, изумрло, деструкција, животиња, љубимац, врста, смрт, сећање, животна средина, заштита, нада
Резиме на језику рада:	<p>Докторским радом <i>Свест о изумирању – абреакција у циљу буђења инстинкта преживљавања</i> обухваћено је истраживање изумрлих животињских врста и сагледавање еколошких и друштвених проблема које узрокује човеково деструктивно деловање. Докторски рад преиспитује стање човечанства, жртве девастирајућег деловања човека и проблеме и последице које такав третман проузрокује. Тематски оквир настао је као резултат претходног вишегодишњег рада кроз више циклуса и истраживања у области ликовних уметности, сликарства, перформанса, инсталације и видео радова.</p> <p>Практичан рад садржи серију слика реализованих кроз медиј традиционалне улане слике на платну. Сликани мотиви фигуре су животиња, предмета и форми које у међусобном односу идејно функционишу и повезују садржај слике. Доминантни приступ указује на систем функционисања савременог друштва, у раду представљен ликовним приступом кроз контраст изумрлих животиња и кућних љубимаца који су модел савременог човековог деловања. Контраст чине љубимци као персонификација човека и носиоци су огромне пажње с једне стране, а с друге је постављена људска деструктивна способност која је, између осталог, изазвала истребљење одређених животињских врста. У том својству у истраживању и реализацији постављен је проблем изумрлих врста с ових простора, али и с простора изван наших територија као вид опште слике света када је реч о овом проблему. У раду су с намером постављене неочекивање, обрнуте, пренаглашене, ексцентричне и провокативне визуелне представе због снажнијег утемељења и презентације концепта. На сликама, ахроматске боје представљају са својим црно-белим односима прошло време и смрт изумрле животиње на слици, док хроматске истичу животну енергију која се задржавала</p>

	у својствима представљених фигура паса и осталих елемената слике. <i>Мemento мори</i> , однос живота и смрти, размишљање о пролазности времена, неизбежног пролазног тока сваког живог организма и заштита живота основе су идејног конституисања.
Датум прихватања теме од стране надлежног већа:	10.9.2020.
Датум одбране: (Попуњава одговарајућа служба)	
Чланови комисије: (титула, име, презиме, звање, институција)	Председник: Мр Драган Матић, редовни професор, Академија уметности Нови Сад Члан: Мр Босилка Зиројевић Лечић, редовни професор, Академија уметности Нови Сад Члан: Др Видоје Туцовић, редовни професор, Академија уметности Нови Сад Члан: Др Бранко Раковић, редовни професор, Факултет ликовних уметности, Београд
Напомена:	

KEY WORD DOCUMENTATION

Document type:	Doctoral art project
Author:	Mladen Stojanović
Supervisor (title, first name, last name, position, institution)	Goran Despotovski, D.F.A. Full Profesor, Academy of Arts, Novi Sad
Thesis title:	Awareness of Extinction – Abreaction for the Purpose of Awakening the Survival Instinct
Language of text (script):	Serbian language (cyrilic) or (cyrillic or latin script) Serbian language
Physical description:	Number of: Pages 96 Chapters 23 References 28 Tables 2 Illustrations 42 Graphs Appendices 10
Artistic field:	Fine arts
Artistic subfield:	Painting
Subject, Key words:	Nature, life, ecological, extinct, destruction, animal, pet, species, death, memory, environment, protection, hope
Abstract in English language:	<p>The doctoral thesis Awareness of Extinction – Abreaction for the Purpose of Awakening the Survival Instinct includes research of extinct animal species and consideration of environmental and social problems which human destructive action causes. The doctoral thesis examines the condition of humanity, the victims of devastating human actions and the problems and consequences that such treatment causes. The thematic framework of doctoral thesis was created as a result of previous many years of work through several cycles and research in the field of fine arts, painting, performance, installations and video works.</p> <p>The practical work is consist of a series of painting that are realized through traditional oil painting on canvas. Painted motifs are figures of animals, objects and form that function ideally in relation to each other and connect the content of the painting. The dominant approach indicates the system of functioning of modern society in the work presented in artistic approach through the contrast of extinct animals and pets that are a model of modern human activity. The contrast is made up of pets that are the personification of man and are the bearers of enormous attention on the one hand, and on the other hand, human destructive ability has been set which, among other things, has led certain animal species to extinction. In that capacity, in research and realization, the problem of extinct species from these areas was set, but also the area outside our territories as a kind of general (global) picture of the world when it comes to this problem.</p> <p>Unexpected, inverted, overemphasized, eccentric and provocative visual performances are intentionally set in the paper due to a stronger foundation and presentation of the concept. In the paintings, achromatic colors represent with their black and white relations the past time and death of the extinct animal in the painting, while chromatic colors emphasize the life energy that is retained in the properties of the presented dog</p>

	figures and other elements of the painting. Memento mori, the relationship between life and death, thinking about the passage of time, the inevitable transient flow of every living organism and the protection of life are the foundations of ideological constitution.
Accepted on Scientific Board on:	10.9.2020
Defended: (Filled by the faculty service)	
Thesis Defend Board: (title, first name, last name, position, institution)	President: Dragan Matić, MA, full - time professor, The Academy of Arts, Novi Sad Member: Bosiljka Zirojević Lečić, MA, full - time professor, The Academy of Arts, Novi Sad Member: Vidoje Tucović, DA, full - time professor, The Academy of Arts, Novi Sad Member: Branko Raković, DA, full - time professor, The Faculty of Fine Arts, Belgrade
Note:	

Садржај:

Кључна документацијска информација ...	3
<i>Key word documentation</i> ...	5
Увод ...	9
Свест о изумирању – абреакција у циљу буђења инстинкта преживљавања ...	9
1. Свест о изумирању ...	10
2. Почети, период академских студија ...	11
3. Портрет ...	12
Човек и његова природа – портрети ...	13
Чланови друштва ...	17
Инфантилно ...	18
Интервју ...	19
4. Период тражења и уметнички експерименти ...	20
Деформација личности ...	21
Трансформација и раслојавање личности ...	22
Блур ...	24
5. Судбински токови ...	26
6. Савремена уметничка пракса ...	29
7. Дигитална слика и фотографија ...	29
8. Уметничка група <i>ArtMrkani</i> ...	31
9. Видео-радови ...	32
Бело плута ...	32
10. Пројекти ...	35
11. Уметничке инсталације ...	36
Губљење невиности на селу ...	36
Шишање ...	38
Деформација ...	39
Пепина судбина ...	40
12. Перформанс ...	41
Пулс ...	41
Оаза ...	43
Димензија изумрлости ...	44
Изумрло шарено тесто ...	46
Кад казаљке стану ...	48
13. Анимална основа у конструкцији модерног живота ...	49
Анимална димензија ...	49

На испаши ... 50

14. Практични рад ... 51

Свест о изумирању – абреакција у циљу буђења инстинкта преживљавања ... 51

15. Тасманијски тигар ... 55

Бенџамин и Снупи ... 56

Левитација ... 58

Контаминирана поворка ... 59

Поклон спознаје ... 61

Изгубљена битка ... 62

16. Додо ... 63

Тетовирана мутација ... 64

Пресушило је ... 66

Престанак производње. ... 67

17. Плавокљуна патка ... 69

Аристократска гозба. ... 69

18. Златна жаба ... 71

Деструкција репродукције и балон од сапунице ... 71

19. Корњача с острва Пинта ... 73

Вечито усамљен ... 73

20. Квага ... 75

Продирање ... 75

21. Облачасти леопард ... 77

Предатор ... 77

22. Ружичастоглава патка ... 79

Ружичасти вртлог и спокојни албинизам ... 79

23. Северни бели носорог ... 80

Судан и чопор ... 81

Закључак ... 83

Литература ... 85

Интернет адресе ... 87

Списак илустрација ... 88

Биографија ... 90

Увод

Свест о изумирању – абреакција у циљу буђења инстинкта преживљавања

Докторским радом *Свест о изумирању – абреакција у циљу буђења инстинкта преживљавања* обухваћено је истраживање изумрлих животињских врста и сагледавање еколошких, друштвених и психолошких проблема које узрокује човеково деструктивно деловање које је увек било присутно, а у савременом животу доживљава експанзију. Одабраним концептом тематске природе биће обрађени и анализирани начини истраживања, метод реализације стваралачког рада, његово препознавање и схватање као појаве која је постала узрок моје реакције која је условила да се на одређен начин изразим у свом визуелном и естетском стваралаштву.

У раду *Свест о изумирању – абреакција у циљу буђења инстинкта преживљавања* истражују се присутни идејно-тематски садржаји, финална представа рада, врло битна концептуална решења и остварени резултати који стварају једно отворено поље комуникације. Припрема, формирање, а затим и настанак рада базирају се на сопственом истраживању и анализирању унутрашњег садржаја претходних радова. Радови су настали кроз више циклуса у различитим медијима, од којих превасходно доминирају сликарство, перформанс, инсталација и видео-радови. Веома је битно сопствено истраживање уметничких продукција и различитих садржаја у пољу екологије, филозофије, теорије уметности, тематски изразито блиских с овим докторским пројектом.

Поступак оваквог приступа везује се за рашчлањивање и анализу садржаја остварених радова, указује на пут повезивања с теоретским истраживањима и дефинише идејну симболику рада. Стваралаштво такође показује на које се све начине може перципирати тема у кореспонденцији са свим њеним главним конструкцијским елементима и како тај принцип омогућава дискусију, отворену комуникацију у вези с ишчитавањем рада и његовом повезаношћу с перципијентима.

Промишљање, сагледавање и презентовање рада обрађујем анализом следећих појмовних елемената: природа, живот, еколошки, хумано, изумрло, деструкција, животиња, љубимац, колективно, појединац, врста, смрт, сећање, егзистенција, упозорење, акција, животна средина, заштита, нада. Ово су појмови које повезујем и

објашњавам. У његовом теоријском делу присутна су објашњења групе елемената који кореспондирају с темом. У ту област укључени су идејни концепт, уметнички израз, употреба одређеног медија.

Практичан рад на тему *Свест о изумирању – абреакција у циљу буђења инстинкта преживљавања* представља изложбу слика израђених традиционалном сликарском методом. Ова изложба с 15 презентованих слика, са својим елементима који су темељ целог истраживања, треба да укаже на деструктивна својства човечанства и на проблеме еколошке, друштвене и животне природе. Сlike с елементима изумрлих животиња, паса као кућних љубимаца, живота, смрти, сећања, упозорења и наде позивају на анализирање и дискусију.

1. Свест о изумирању

Тема *Свест о изумирању – абреакција у циљу буђења инстинкта преживљавања* представља преиспитивање друштвеног стања човечанства и изумрлих врста као жртва деструктивног деловања човека и проблема и последица које формира такав систем. У савременом животу оваква пракса деструкције доживљава експанзију и човечанство је постало носилац смрти и уништења. Формира се апсурд који представља уништење онога што је природа створила, као што је створила самог човека који је савременим начином живота потпуно изгубио свест о тумачењу таквих ствари на прави начин.

Рад *Свест о изумирању*, с поднасловом *Абреакција у циљу буђења инстинкта преживљавања* обухвата сагледавање уништења изумрлих животиња и човека као уништитеља. У том својству, у анализирању је битно полазиште од сопствене околине и изумрлих врста с ових простора, али и обухватање опште слике целог света јер је очигледно да је проблем глобално присутан. Повезивање наше средине и територија ван наше земље има за циљ да укаже да је проблем деструкције глобално заступљен, врло озбиљан, а уједно је и циљ овог рада подстицање на ову данас неизоставну реакцију.

Сопственом абреакцијом као намерним поступком оживљавам сопствена потиснута осећања на патогена својства чињеница које се дешавају у свету око мене. У том начину емоционално пражњење се истиче кроз докторски рад који има циљ да делује и

да створи одређени утицај. Концепт је замишљен као својеврсно оруђе, као средство за истицање властитог бунта. Докторски рад са свим својим особинама треба да искаже општу забринутост и упитаност за проблем с којим се суочавамо и дехуманизујемо као цивилизована врста.

Тачније, у савременом животу, општим стандардима и брзини живљења човечанство постаје деструктивно а да тога потпуно није ни свесно. Намере и средства за постизање других циљева чине људе уништитељима свог окружења, али и сопственог идентитета. Доказ је уништење изумрлих животиња као доминантна тачка истраживања у овом докторском пројекту. Животиње попут птице додо која је насељавала Маурицијус и тасманијског тигра из области Тасманије постале су универзални пример изумирања и уништења. Многе друге које су такође изумрле, попут ружичастоглаве патке из Азије, врсте корњача с Галапагоса, костариканске златне крастаче, јужноафричке кваге, тајванског облачастог леопарда и животиња с подручја Србије као што је плавокљуна патка представљају само део убрзане градације декаденције.

Истраживање у овом докторском пројекту има циљ да пробуди свест, да скрене пажњу, да делује, да буде оружје колективног буђења. Намера је да се стратешки делује на човека и укаже на деструктивни проблем и да ће човечанство таквим системом живљења уништити с временом и себе јер природа је оно што човечанство одржава у животу, а уништавањем било ког њеног елемента заправо уништавамо и сами себе.

2. Почети, период академских студија

За формирање мог докторског уметничког пројекта битни су почетни кораци који су ми усмеравали интересовање и истраживање. Почети обухватају бављење сликарством и заснивали су се на истраживању сликарских материјала, техника и упознавања уопште с уметничким елементима. Озбиљније схватање уметности и истраживање пристигло је у време студија на Академији уметности у Новом Саду. Период академских студија формирао је пут који је постепено водио управо ка докторском уметничком пројекту. Прве године академских студија понудиле су ми опширно и детаљно истраживање струковне литературе и техничких елемената. Библиотека која је студентима понуђена за коришћење пружала је кутак где сам се могао упознати с мноштвом битних сегмената и градити материјал и питања за дијалог с професорима

који су у сваком тренутку могли дати сјајан савет. Савет је, наравно, још бољи и ефикаснији ако онај који пита зна шта пита јер постоје и многе специфичности које нису у курикулуму образовања. Веома битна промена била је промена формата на папиру или сликарском платну. Иако сам у раном стадијуму студија изучавао и даље конвенционални академски цртеж и слику, велики формат био је новина. Требало је осетити простор, пропорције, димензије, пронаћи прави приступ за било какву промену, а промена је било. Кључно је било и упознавање графике, графичких техника, вајарства, читавог система као простора неограничених креативно-идејних могућности. А креативно-идејни процес заправо је оно што је потом требало пронаћи. Када студент савлада различите технике, упозна се с материјалима, с литературом итд., схвати да је тек на почетку, да су то заправо основни алати с којима се заправо креће у озбиљније бављење уметношћу. Постављају се питања: *Шта даље? Како пронаћи пут којим је најпапетније ићи?* Дошао је тренутак кад сам спознао реч *концепт*, способност схватања и разумевања својих могућности и идеја. А могућности су неограничене ако је човек довољно креативан да их изнађе у себи. Потребно је преиспитати жеље, сопствену природу, наклоност и интересовања. Веома битна лична спознаја исто тако у том периоду јесте схватање да не треба потценити улогу уметности јер је она окриље под којим уметник може да критикује и делује на сопствени начин и гради свој пут.

На почетку властитог пута фокусирао сам се на друштво као поље уметничког деловања, анализирања и критике. Тај простор друштвеног истраживања и човекове есенције усмерио ме је на размишљање о човеку као појединцу, као портрету који открива токове друштвене функције.

3. Портрет

Полазне тачке мог уметничког истраживања у озбиљнијем ауторском приступу за време основних студија на Академији биле су усмерене на истраживање психолошке свести појединаца, њиховог карактера и друштвеног статуса. Такав приступ био је веома битан за упознавање с људском свести, с појединачним сазнањима и закључцима који су уметничко анализирање подигли на колективни ниво.

Главни предмет истраживања у том смислу био је окренут фигуративном сликарству и истраживању људског портрета. Доминанта је била приказ одређеног човека (особе),

портрета који садржи одговарајуће карактерне и психолошке особине, као и ишчитавање социјалног момента и положаја портретисаних. Приступ је изузетно аналитичан, али такође усмерен на стварање специфичног ликовног израза у поређењу с портретисаним моделом.

У процесу рада био је веома важан избор човека (особе) који ће бити портретисан и који одговара што бољем истицању уметничких намера. Велик део времена утрошен је на разговоре с разним људима, на истраживање њиховог карактера, психолошких особина, емоција, свести, искустава и социјалног статуса. Таква природа интересовања усмерила је истраживање на избор старијих људи с интересантним животним путевима који са својим већим искуством могу у том смислу више да понуде. Поред свих поменутих елемената избора, велик утицај имао је и сам изглед појединца, како због идеје тако и због питорескности приказа на слици. У том смислу веома су значиле особине: црте лица, очи и поглед, форма, боја коже, структура коже, коса, одећа итд.

Човек и његова природа – портрети

Након испуњених сопствених постављених параметара у оквиру човека, његове природе, анализе и креативног приступа уследила је прва серија радова под називом *Портрети* у 2013/2014. години, у другој години академских студија. Сlike су рађене у правоугаоном формату у почетку мањих, средњих, а затим и већих димензија због убедљивости и снажнијег дејства на посматраче. Служио сам се традиционалним приступом (сликарством) и приликом сликања користио акрилне боје.

Акрилне боје са својим особинама брзог сушења пружиле су ми могућност коришћења више лазурних слојева унутар грађе слике како би она била богатија и интензивнија. Њена композиција састојала се од портрета као доминанте у првом плану и позадине у геометријском решењу вертикалног смера. Услед претходног разговора с појединцима, сопствене емоционалне повезаности и личног доживљаја формирана је и скала боја која је тим стањима најбоље одговарала.

У сликарском процесу истицане су комбинације хроматских боја јачег интензитета у позадини и одређених пастелних боја приликом сликања портрета како бих постигао жељени резултат у контрастним квалитетима и вредностима саме атмосфере слике. У композицији је портрет смештен у први план, али се његова доминанта огледа и у

аналитичким елементима цртежа које сам с великом пажњом уносио у грађу слике. Циљ је у целости био да се обрати пажња на све елементе слике: боју, светло, карактер, форму, масу, детаље и сл.

Веома је важно напоменути да су на сликама приказивани људи из свакодневног окружења, што је пружало прилику за мноштво виђења и разговора како би се индивидуални утисак о њима формирао и испољио на сликама што убедљивије. Целокупном серијом слика истиче се да су то људи са својственим специфичним делатностима који се намећу као елемент животног циклуса, а спој тог елемента и уједначености патерна чини неочекиван моменат унутар слике. Портрети су уклопљени у истоветан простор са стилизованим позадинским решењем и таквим се приступом тема одваја од класичног посматрања портрета.

Илустрација бр. 1

Портрети великог формата из серије *Портрети*, уље на платну, 200x125 цм,
2013/2014.

Илустрација бр. 2

Портрети мањег формата из серије *Портрети*, уље и акрил на платну, 40x25 цм,
2013/2014.

Илустрација бр. 3

Портрети средњег формата из серије *Портрети*, уље и акрил на платну, 80x50 цм,
2013/2014.

Чланови друштва

Следећи циклус радова под називом *Чланови друштва* настао је 2014/2015. године, у трећој години студија. Приликом посете Школи за основно и средње образовање *Др Милан Петровић* настале су нове слике с портретима чланова те установе. У установи сам разговарао с особама које сам портретисао, пратио њихове активности у које сам био укључен и размењивао различита искуства. У овом циклусу радова такође ми је била битна анализа карактерних и психолошких особина и друштвеног момента. На композицији слика доминанту у првом плану и даље чини портрет, али је позадина сада плошна, равна површина интензивне жуте боје. Жута се својим својствима повезује с особинама и менталним стањем портретисаних. Портрети су сликани финим, суптилним прелазима чистих и свежих боја, тако да целина има дозу одређене позитивне енергије. Циљ радова јесте скретање пажње јавности и околине на особе с посебним потребама као равноправним члановима друштва.

Илустрација бр. 4

Серија слика *Чланови друштва*, уље на платну, 55x40 цм, 2014/2015.

Инфантилно

Даље размишљајући о портрету желео сам да направим промену. Како сам у портрету дотад истраживао портрете старијих особа и оних средњих година, јасно ми се указала потреба за истраживањем човековог ранијег старосног доба. Размишљао сам како све настаје, како се формирају људи са свим својим карактерним и психолошким цртама. Добио сам идеју да испитам оно инфантилно, најраније доба сваког човека, одакле све креће, а то је период кад је будући човек само беба. Тако је настала нова серија слика под називом *Инфантилно*. Бебе су ми привукле интересовање зато што су инфантилна бића која још нису доживела утицај који би их знатно променио. Интересантно је истраживање те нетакнуте људске основе и сликање бића која тек треба да проживе различите утицаје и феномене који ће им потпуно изменити карактер и поглед на свет. Управо је тај поглед на свет занимљив у очима беба, бића која једноставно постоје, испуњавају своје основне биолошке потребе и чекају утицај живота који ће на сваком од њих формирати њима својствене трагове.

Илустрација бр. 5

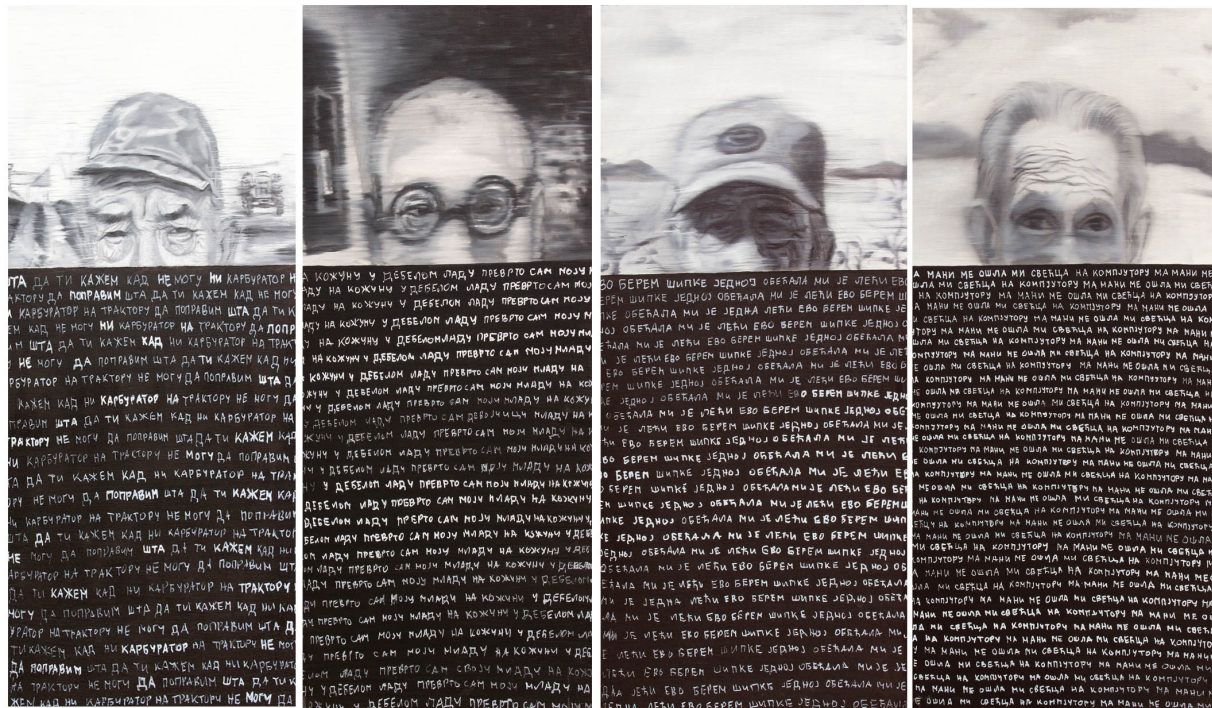
Портрети из серије слика *Инфантилно*, уље на платну, 120x120 цм, 2014/2015.

Технички сам остао у сликарском медију и у овој серији слика користио уљане боје. Квадратни формати платна омогућили су простор за смештање приказа беба за које је карактеристично да у том добу имају главу крупнију од тела и лобању несразмерну пропорцијама лица. Портрет бебе доминанта је на сваком платну. Портрети су сликани финим пастелним нијансама и велик је био изазов сликати лица беба. У том периоду оне немају толико јасне карактеристике и веома су нежних лица, без превише дефинисаних облика. Сликарски потези на њиховим лицима морали су бити нежни, с финим сфуматом, прелази боја захтевали су суптилан третман усклађен с колоритом. Упркос свему, сваки портрет бебе је карактеристичан и примећују се разлике у личности и у том почетном стадијуму развитка које сугеришу сопствено градирање у будућности. У сликарском поступку нарочито је битна и позадина. Доста сам размишљао о избору боја за њу и хтео да избегнем оне које се очекују у смислу одређеног шаренила у позадини које сугерише радост и весела осећања која се повезују с децјом енергијом. Тај приступ желео сам избећи и требао ми је јасан избор колорита који ће имати озбиљнију улогу и смисао у серији радова. Зато сам на сликама у позадини користио нијансе зелене боје, у народу такозване болничке зелене. Одабир тих нијанси сугерише на болницу као на место где бебе долазе на свет. Спој зелених нијанси боје позадине и невиног лика бебе поставља нови моменат који подсвесно делује на необичан начин и сугерише на размишљање о почетку људског живота и његовом смислу.

Интервју

Истраживање човека као психолошког, карактерног и друштвеног бића наставило се у следећој серији радова под називом *Интервју* која настаје 2014/2015. године, у четвртој години студија. Битна је разлика између ове серије и претходне што су радови сликани ахроматским бојама. Веома је битно истаћи да су разговори вођени између мене и појединаца у одређеном делу записани и представљају својеврсни животни атест појединца. Композиција је подељена у два хоризонтално одвојена дела. Горњи део чини портрет коме се због хоризонталног пресека истиче само горња половина лица. Доњи је црна површина на којој је белим маркером исписан текст. Композиција је намерно подељена. Интервјуи су с појединцима вођени преко капије њихових поседа. Капија с текстом у овом случају представља баријеру између мог и њиховог живота,

али исто тако и поље које открива одређене детаље који наслућују природу животног циклуса. Текст представља кратке делове разговора портретисаних у репетитивном својству који је искориштен за рад, попут интервјуа. Делови разговора с једне стране у одређеној мери делују вулгарно и неприлично, али заправо представљају искреност, природност и неискварену отвореност у презентовању властитог живота која се спроводи у контексту ишчитавања рада.

Илустрација бр. 6

Серија слика *Интервју*, уље на платну и маркер на уљаној бази, 70x35 цм, 2014/2015.

4. Период тражења и уметнички експерименти

Током истраживања на пољу портрета хтео сам нешто да изменим у свом раду. У тим тренуцима најважније је бити опрезан јер промене некад могу бити добре, а некад су лоше, битно је правилно их препознати. Поента је да уметник мора бити одлучан и слободан да се упусти у ново истраживање и проблеме који ће му свакако донети неко решење. Научио сам да у тим тренуцима не треба да буде страха, већ доста слободе и упуштања у уметнички експеримент. Уметнички експеримент је веома интересант у периоду тражења промене у теми или изразу. Знао сам да тему нећу потпуно мењати и да је оно што ме интересује и даље човек и његова есенција, али било ми је битно да пронађем другачији вид изражавања унутар постојеће теме.

Деформација личности

При првим експерименталним пробама поставио сам циљ да радим целе фигуре одређених људи, али сам тако желео да учиним нешто другачије у фокусу портрета. Интересовала ме је извесна деструкција, деградација личности у постојећем поретку ствари и друштвеном положају појединаца људског рода. Сматрао сам да је одређена анималност људског рода, она која је сваком човеку урођена, кључни фактор деструкцијских особина у људској жељи за преживљавањем и испуњавањем сопствене глади у ширем смислу. Глад за задовољењем основних биолошких потреба, глад за успехом, глад за новцем, глад за величањем личности и сопственог ега. Све је то на менију сваког човека који је у сваком тренутку веома гладан и спреман због својих жеља и да угризе. Ту је присутан тај моменат декаденције и напуштања здравог разума, тачније победе нагона и анималног над разумом. Зато сам хтео да одаберем појединца чија појава сугерише на анимално, које сваки човек поседује и које може метафорично да делује. То је први пут да сам се заинтересовао за истраживање анималног у човеку и тада нисам ни схватао да ће то бити веома битно у мом даљем развоју, а касније и докторском пројекту.

Одлучио сам се за приказ целе фигуре човека на ружичастој смиреној позадини који је у одмереном оделу с лептир-машном, али у папучама и са сатаром у руци. Метафорични контраст ми је био врло битан јер сам ружичасту позадину, угледно одело и машну доживљавао као лажну, лицемерну слику људског рода, а сатара и папуче биле су довољне да сугеришу на оно иза кринке, а то је анималост и елементарност у сваком смислу. Затим сам схватио да није потребно да издвајам конкретно јасан портрет одређеног појединца, већ да га начиним универзалнијим и да сваки посматрач може себе поистоветити с радом. Одлучио сам да управо деструкцију која влада у друштву презентујем врло једноставно кроз деформацију самог портрета у сликарском поступку.

Илустрација бр. 7

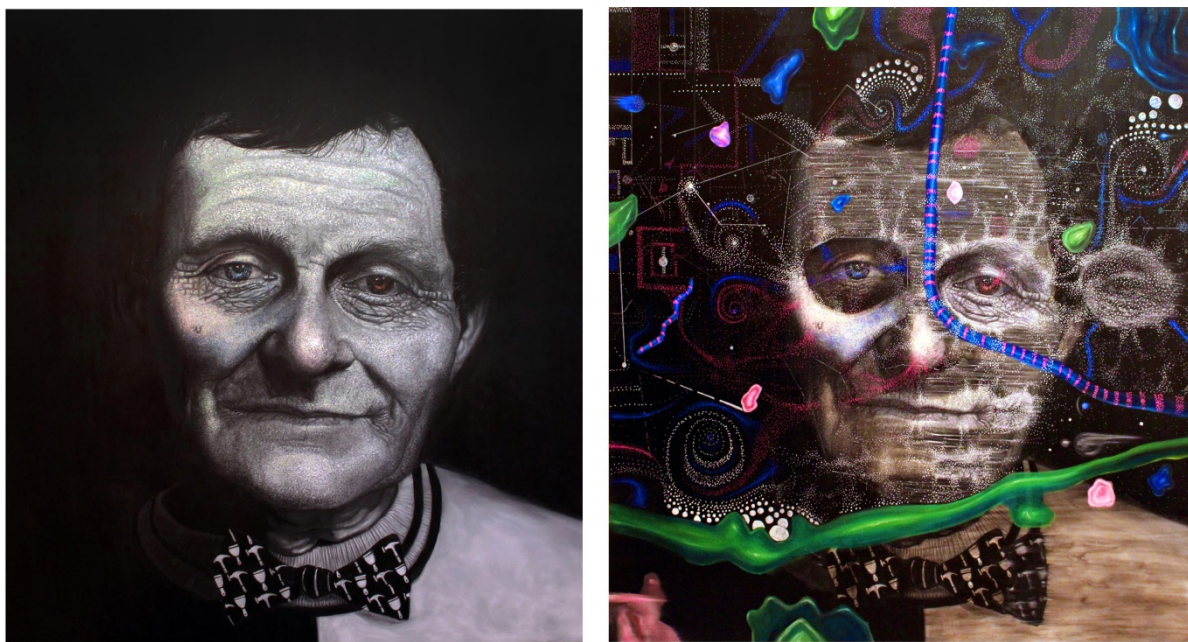
Деформација личности, уље на платну, 200x110 цм, 2014/2015.

Трансформација и раслојавање личности

Након слике *Деформација личности* нисам се осећао спремним да наставим истраживање у том правцу и формирам серију радова. Био сам у процесу уметничког експеримента и сматрао да се експеримент мора наставити. Одлучио сам се на повратак портрету и његовом приказу на платну. Желео сам да се бавим портретом који ће поседовати трансформацију и раслојавање сликане личности. Трансформацију сам постигао кроз сликарски поступак у раду *Трансформација и раслојавање личности*. Доминанта је био портрет урађен ахроматским бојама на црној позадини. Основу је чинио портрет реалистично осликан ахроматским бојама. Валери у распону од црне до

беле дали су ми квалитет који сам желео, а затим сам ликовно интервенисао на портрету различитим поступцима.

Приступ раду подразумевао је блуровање, фузију и фисију форме, раслојавање делова портрета, убацивање разних интензивно бојених аморфних облика, тачака, линија итд. У поступку сам се користио уљаним бојама које су ми дозвољавале такав начин рада, али користио сам и уљане маркере. Коришћење маркера допуштало ми је исцртавање разних форми, линија, тачака које су комбиноване с формом лица и аморфним облицима сугерисале на слојевитост сликарског поступка. Слојевити сликарски поступак указује на слојеве личности портрета, на промене личности, на оно што особа јесте и што скрива кроз симболичан начин представљања. Раслојавање допушта дубљу анализу суштине људског бића.

Илустрација бр. 8

*Трансформација и раслојавање личности, уље и маркери на платну, 135x125 цм,
2014/2015.*

Блур

Током рада на слици *Трансформација и раслојавање личности* приметио сам у сликарском поступку нешто што је оставило утисак на мене. Тај утисак је заправо начин сликања којим се свежа боја четком развлачи, размазује и формира замућеност која поседује одређени квалитет. Поменути приступ сам испробао у експериментима где сам радио пробе у сликању портрета. Заинтересовало ме је размишљање о животној енергији портретисаних и желео сам да у сликарском поступку пронађем начин да ликовно истакнем животну енергију у експерименталном тетраптиху *Проток животне енергије* и у диптиху *Проток животне енергије (детињство–старост)*. Ликовна замисао представе животне енергије за мене је у том тренутку дефинитивно била у снажном и разноврсном колористичком изразу. Комбинацијом ахроматских портрета, снажних колористичких апстрахованих наноса боје и технике блур формирао сам експеримент који ми је у том моменту тражења израза био веома користан.

Илустрација бр. 9

Проток животне енергије, тетраптих, уље на платну, 70x60 цм, 2014/2015.

Илустрација бр. 10

Проток животне енергије (детињство–старост), диптих, уље на платну, 40x20 цм, 2014/2015.

У експерименталном триптиху *Три личности* настала су три портрета исте особе у различитим тренуцима и с различитим фазијалним експресијама.

Технику сликања блур употребио сам на лицу портретисаног, а позадину истакао чистом бојом која је фино функционисала у контрасту са замућеном површином портрета. Ахроматске боје којим су насликани портрети и плошна површина жуте у позадини формирали су интересантну комбинацију у сликарском поступку.

Након свих експеримената било је јасно да у наредном периоду рада желим да поједноставим ситуацију на платну, да смирим колорит и да се у следећој серији радова служим ахроматским приступом и техником блур.

Илустрација бр. 11

Три личности, триптих, уље на платну, 75x225 цм, 2014/2015.

5. Судбински токови

Повучен искуством и решењима која су ми експерименти понудили, коначно сам нашао елементе који ће ми обезбедити нову серију радова. Портрет личности остао је кључни фактор стваралачког истраживања. На мојој развојно-стваралачкој путањи уследио је нови циклус радова *Судбински токови* који настаје у завршној години основних академских студија. Ахроматске боје постале су присутне у сваком сликарском комаду. Монохроматски начин сликања кроз различите валере од беле до црне боје и различит начин третирања допринели су одређеном помаку у сагледавању и ишчитавању самог мотива.

Одлучио сам се за платна великог формата где сам се могао ослободити и целим физичким бићем у потпуним покретима тела и слободним потезима формирати композицију. Формирање портрета на површини платна постигао сам директном употребом уљане боје, без скицирања оловком или угљеном. Сматрам да је врло битна слобода у формирању рада било да је у питању апстрактна слика или портрет који мора имати тачну анатомију и карактер. У сваком раду важно је имати процес тражења, слојеве, грешке, поправке јер све су то елементи који дају квалитет у сагледавању готовог дела. Начин рада на портретима заснивао се на одређеној врсти акције. Процесом акционог сликарства успео сам реалистично да третирам портрет. Акционо сликарство и акција у овом смислу нису били превише експресивни, већ су поседовали одређен степен контроле. Случајностима и боји допуштао сам да се разиграју онолико колико сам ја желео. Првих неколико портрета радио сам по принципу контролисаног аутоматизма, прскао сам акрилну боју по платну, сливао и накапавао. Спој акционог сликарства и ташизма користио сам у служби реалног приказа портретисаног. Служио сам се и гребанјем површине, као и распоређивањем валерских односа због равнотеже и јединства у грађи слике по принципима компоновања.

Композиција слике састојала се од портрета у првом плану рађеног акрилним бојама и позадине која је рађена уљаним. У мотивима на позадини слика представљени су призори који истичу одређени социјални статус који портретисани поседују. То су места где су портретисани присутни и која дефинишу положај портретисаног у смислу околине у којој се налази, посла којим се бави и осталих карактеристика. Тај приступ ми је био посебно битан јер сам желео да истакнем ток живота, судбински ток који

сваком појединцу даје простор где ће деловати, посао који ће радити и улогу у друштву. Детаљи из позадине с намером су представљени у замагљено третираном плану, начином сликања блур као асоцијацијом на временски ток, на посао којим се портретисани баве у свом радном веку, на однос човека и животиње и њихову животну средину. Све су то чиниоци на сликама који су условљени пролазним судбинским током, који сваком појединцу перцепцију постојања замагљује и узима. Портрет је сликан у настојању да представља тврђе и снажно формиране масе лица, а у комбинацији са сликарским поступком прскања и сливања изазива осећај доживљавања портретисаног као скулптуре.

У процесу настанка наредних портрета у серији позадина је имала иста својства, представљана је у замагљеном режиму сликања, али је портрет доживео промену и уместо акрилним бојама сада је рађен уљаним. Уљане боје су као медиј својим карактеристикама споријег сушења омогућиле аналитичан приступ, уз присуство цртежа у третирању и формирању портрета.

Портрети у целини кроз технолошки начин којим су сликани осликавају трагове, сапране елементе, али и изоштрене секвенце комбинацијом третирања у сликарском поступку симболично се наглашава животни распон, ток који као аура својствена себи окружује портретисаног појединца током живота.

Илустрација бр. 12

Серија слика *Судбински токови*, акрил и уље на платну, 150x150 цм, 2015/2016.

6. Савремена уметничка пракса

У периоду студирања на Академији уметности поред конвенционалних приступа попут сликарства, цртежа, графике и вајарства у смислу коришћења уметничког медија упознао сам се и бавио и савременијим приступом. Савремена уметничка пракса и другачији приступ у решавању идејне проблематике учинили су ми се веома интересантним. Утемељио сам у свом размишљању чињеницу да је идеја кључна и да је она водила и извор уметничке енергије, а медији које ће уметник користити оруђе су које ће радити у служби идеје. Концепт и идеја елементи су што условљавају коришћење одређеног медија, а уметник има улогу да препозна и одабере уметнички медиј који ће најбоље одговарати. Савремени приступи који укључују дигиталну слику, фотографију, инсталацију, перформанс, дигитални видео и филм обезбедили су ми простор у ком сам хтео да се окушам и искористим га на најбољи начин.

7. Дигитална слика и фотографија

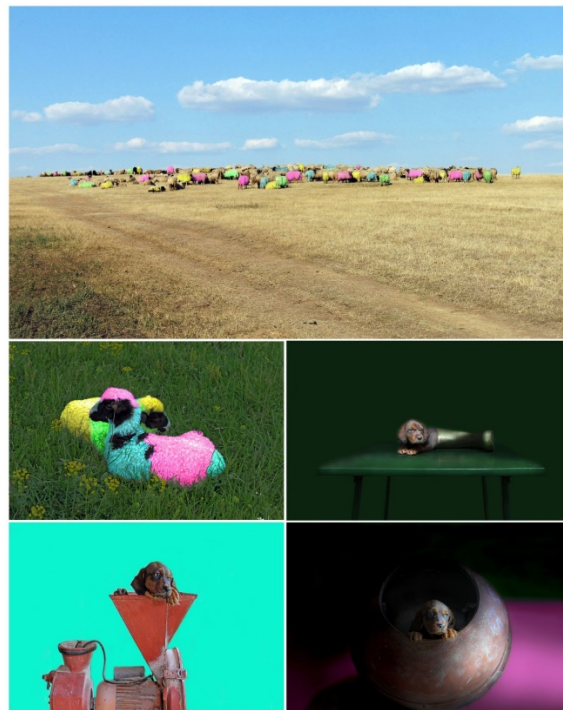
У почетном стадијуму сусрета с новим медијима истраживао сам фотографију и дигиталну слику. Фотографија је сјајан део техничког напретка, а ипак оно што остаје као пресудно у фотографији увек је однос фотографа према својој техници (Бенјамин, 2007, стр. 21). Фотографију сам, сходно томе, сматрао погодним тлом за рад и помоћ у развоју. Иако сам је и раније користио као вид документовања појава око себе, сопствених фаза рада и финалних радова, сада је схватање фотографије попримило другачији облик у комбинацији с дигиталним могућностима попут обраде фотографије у компјутерским програмима. Ране фазе обухватале су пробе, учење и формирање вештина које дају резултат. Уследили су радови у дигиталном цртежу и слици где сам карактере портрета сликаних конвенционалним приступом модификовао радом у компјутерском програму. Модификовао сам портрете у циљу добијања одређене врсте карикатуралне основе која упућује на ликове из цртаних филмова. Од изгледа стварних људи формирао сам измишљене ликове кроз дигиталну ликовну трансформацију.

Илустрација бр. 13

Дигитални ликови, дигитална слика, 2013/2014.

Уследила је серија фотографија *Анимално и људски фактор* с дигиталном обрадом и с мотивима анималног у средини која ме окружује. На фотографијама и дигиталним интервенцијама представљене су животиње које су условљене контролом човека и људским утицајем. Анимално и људски фактор термини су који су постали веома значајни за мој будући рад.

Илустрација бр. 14

Серија фотографија Анимално и људски фактор, дигитална фотографија, 2013/2014.

8. Уметничка група *ArtMrkani*

Приликом даљег упознавања са савременим ликовним медијима и интересовањем за елемент анималног у корелацији с људским утицајем сасвим спонтано је уследило формирање уметничке групе *ArtMrkani*. Група у којој делујем с Драгутином Јегдићем основана је 2013. године и даље је активна.

Уметничка група делује управо у простору савремене ликовне праксе, тачније на уметничким пољима која обухватају инсталације, перформансе и дигиталне видео-радове.

Заједнички рад заснован је на идејама и истраживањима која се тичу феномена анималног у људском бићу, као и корелације тог елементарног, примарног темеља са савременим цивилизованим људским друштвом и окружењем. Идејна тематика представља анализу релације између људске урођене основе (под којом се подразумевају нагони – примарне потребе за храном, размножавањем и опстанком у најбитнијем смислу) и савременог доба, односно на који се начин елементарне потребе манифестују и мењају под притисцима и нормативима савременог друштва.

Савремени живот уступио је људском роду привилегије које је обезбедио индустријски и технолошки развој. У изобилју свега пруженог друштво губи корак, бива пољуљано и губи баланс, а разлог том проблему јесте претеривање у трошењу природних ресурса који живот значе. Посебно је потребно нагласити да група не функционише у правцу осуђивања начина преживљавања, исхране и осталих чинилаца. Људски род мора да преживљава, он је такође карика у ланцу исхране која мора да функционише, али не сме постати деструктиван јер је ресурсе потребно користити на прави начин и узимати само онолико колико је потребно за живот и опстанак. У том смислу уметничка група тежи да анализира битне елементе који су усмерени на исхрану, прехранбену индустрију, експлоатацију меса и лов у данашњем друштву. Жели да се упознаје с појавама таквог карактера, да их дефинише, пробуди свест о таквом размишљању и покрене дискусију и полемику. Тренутна супериорност људског рода и деструктивна особина која се развила води ка уништавању животне средине, пропадању и девастацији биотопа и биоценозе, а самим тим и флоре и фауне. Читав систем тако оформљен води у суноврат целе планете, а угроженост природног окружења, биљака и животиња значи и суноврат саме људске врсте.

Из наведених разлога идејни концепт уметничког ангажовања групе делује у виду уметничког активизма који подстиче на размишљање о степену претеривања људског рода, о последицама које презентују угроженост и уништавање. Намера уметничког дијалога с публиком јесте да буде крајње провокативан у идејном и визуелном приступу. Група настоји да се појављује у јавности са својим радовима, да делује сопственим ангажовањем на што бројнију публику и позове на самопреиспитивање. Активно учествовање и поступци изведени су заједнички, дела створена с гледаоцима или заснована на обостраном учествовању, уметничка остварења чија структура захтева присуство другог, заједничко улагање у политичку или еколошку борбу (Арден, 2007, стр. 195). У центру пажње је појединац као реципијент јер велика група појединаца чини масу чија мисао може да делује глобално.

Веома је битно напоменути утицај других уметника на мој рад, како самостални тако и групни. У докторском раду и целом тексту нисам хтео детаљно да образлажем различите утицаје одређених уметника јер желим да мој пројекат највише буде усмерен на мој рад. Важно је ипак напоменути постојање сликара, фотографа и филмских режисера значајних за моје уметничко изражавање у визуелном смислу: Герхарда Рихтера, Готфрида Хелнвајна, Ханса Холбајна Млађег, Јана ван Ајка, Дејвида Хокнија, Салвадора Далија, Фриде Кало, Јајоија Кусаме, Питера Дојга, Марине Абрамовић, Сандија Скоглунда, Себастијана Салгада, Едвина Ландсира, Вима Вендерса, Стенлија Кјубрика, Тима Бертона, Веслија Андерсона и Дејвида Линча.

9. Видео-радови

Бело плута

Видео-рад *Бело плута* настао 2016/2017. године обухвата анализу лова као феномена који постоји од самих почетака људске историје.

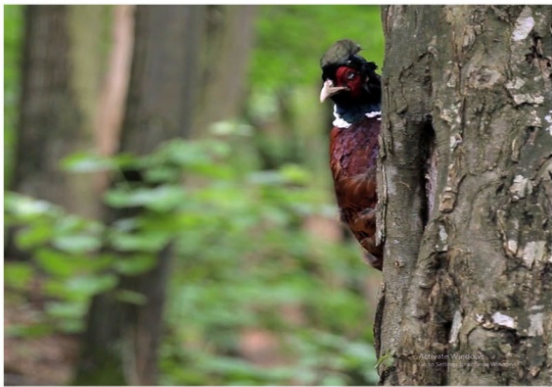
Велико интересовање у овом раду усмерено је на анализу лова у садашњем времену, у друштву које је цивилизација изменила у корену. Термин *лов* упућује на убијање животиња које је кроз ранију људску историју сугерисало на преживљавање људског рода, на исхрану која је човека одржавала у животу.

Такво доживљавање лова се у садашњости задржало само у примитивним народима, у племенима која на неки начин одбијају или немају услове за цивилизован живот. У цивилизованом друштву тај доживљај је попримио нови облик, тачније лов се глобално доживљава као спорт. Људски напредак на пољу индустрије оружја, муниције, само је један од фактора који су утицали на формирање таквог схватања.

Уметничка група је у овом видео-раду истакла своју заинтересованост за лов, његову природу и схватање, његове промене и утицај који има у савременом друштву.

За настанак видео-рада био је потребан врло добар организациони план. Радиле су се скице у виду класичних цртежа и дигиталне. Битна је била припрема изгледа кадрова по причи и радњи која је унапред била испланирана. Кључно је и размишљање о свим чиниоцима који су укључивали локацију, сценске елементе, костиме, реквизите итд. Два актера са својим улогама деловала су у филму. Актери су били у плавим смокинзима, с црвеним лептир-машнама. Носили су оружје, ловачке пушке и повели ловачког пса. Ловачки пас је такође веома важна појава у филму јер представља људску контролу и доминацију. Током видео-рада актери су у шуми, у лову на дивљу птицу фазана (за потребе рада коришћен је препарирани примерак). Фазан им током лова често измиче, али на крају бива убијен, пуштена је крв која је у видео-раду симболично представљена белом бојом. Његова је смрт, међутим, за актере постала церемонија, свечана поворка и сахрана с поштовањем. На импровизованом гробљу направљени су споменици посвећени фазану и раније убијеним животињама срндаћу, зецу и медведу (фиктивно убијеним због потреба видео-рада). Споменици су представљени помоћу уљаних слика на којима су поменуте животиње приказане као ловачки трофеји. Трофејима се упућује на доживљај лова у савременом животу као спортске дисциплине у којој се ловци такмиче и формирају своју колекцију. На крају филма актери седе за свечаним столом и једу белу супу од фазана. Бела боја симбол је фазанове невиности и појављује се у фазама током целог рада.

У својим деловањима у видео-раду сугерисали смо управо на људску нарав, на лицемерје и величање ега кроз доживљавање лова као спорта који није у функцији преживљавања и опстанка, већ је поље где човек себи даје право да узимање туђег живота схвата као привилегију и наглашавање сопствене супериорности.

Илустрација бр. 15

Бела плута, кадрови из видео-рада, локација Фрушка гора, 2016/2017.

10. Пројекти

За младог човека који жели да се формира као уметник, да изрази сопствени став, сопствену личност и да има потпуну слободу у томе потребан је простор. Простор који ће му дати слободу, подршку и шансу за јавно презентовање и у великој мери директнији сусрет с другим уметницима и публиком. Простор који је имао такву улогу још за време студија успео је да ми обезбеди сјајан стручно-уметнички кадар с Академије уметности у Новом Саду. Најзначајнији простор мени и мојој уметничкој групи још у то доба несебично су пружили Пројекат *Разлике*, *Shortz филмски фестивал* и Пројекат *Мастери*.

Пројекти су обезбедили поље деловања за активну јавну креативну дискусију у циљу истраживања личних уметничких идејно-сазнајних ставова у различитим областима истраживања. Они такође теже уметничкој разноврсности и деловању у правцу савремене уметничке праксе (инсталације, перформанса, видео-рада итд.) у интеракцији с другим ауторима, што је посебно значајно. Градска средина место је где се деловало. Град је место континуиране активности, рутинске или импулсивне, чији ритам одређује екстремна концентрација људских поступака, увек интензивна активност, френетична. Град је јавни простор пар екселанс, место размене, сусрета: место где је уметност у директном контакту с публиком, место близине која може да узме разне облике, афективне или полемичке (Арден, 2007, стр. 95–96).

Интеракција с публиком и сусрет с осталим уметницима шири дијапазоне. Размене мишљења, идеја и разноврсни лични погледи на различиту проблематику плодно су тло за развијање идеја и жеље за њиховом реализацијом. Пружа се потпуна слобода за сопствено стручно и духовно развијање, за искорак у простор креативних идеја, превазилажење устаљених израза и њихових граница. Уметнику се може допустити било каква слобода – чак жестоко нападање политике, чак опсценост – само ако се и даље креће у затвореном кругу технике која се увек враћа себи самој; али не техници пројектовања јер пројекат не полази од слагања или оспоравања него од критичке анализе стања и не ограничује се на бележење чињеничног стања, већ и интервенише строгом методологијом (Арган, 1982, стр. 263).

У наставку рада велику пажњу посветио сам истраживању савремене уметничке праксе кроз јавно презентовање. Изашао сам из сигурности атељеа и директно се суочио са спољашњим факторима у смислу публике и других уметника, што је једна од најбитнијих фаза уметничког развоја.

Похвале, критике, дискусије и полемике постале су део процеса који утиче на самоспознају, на сопствени положај у месту и времену у ком се уметник налази. Такве ситуације и фактори веома снажно утичу на детаљније анализирање сврхе сопствене идеје, идејног оправдања и утицаја. Прихватање или одбијање од рецепијената, присуство позитивне и негативне енергије спознаја су да је баш лична уметност алат и оружје за уметничку борбу, интеракцију, деловање и утицај.

Постао сам свестан да је заправо уметност поље деловања где није битна само љубав према уметности и креативном послу којим се уметник бави. Уметност је много озбиљнија појава помоћу које се може ширити снажан утицај који може да мења ствари у корену. Чак и тржишне силе потпуно изостају у овом смислу. Те силе заправо имају олигополистичне захтеве, не обезбеђују одговарајуће окружење за развој демократских уметничких права – најважније од свега, оно у којем се гласови много различитих могу чути кроз њихова дела. Уметности нас – колико год да су занимљиве – едукују и представљају регистре у којима се развијају наша осећања (Смирс, 2004, стр. 236). Такав начин размишљања кључан је у мом поимању бављења уметношћу и сматрам да је уметникова сврха да проналази најбоље путеве за ширење утицаја и правих идеја које ће имати снажно утемељење у социјалном, друштвеном, филозофском, психолошком и сваком другом смислу.

11. Уметничке инсталације

Губљење невиности на селу

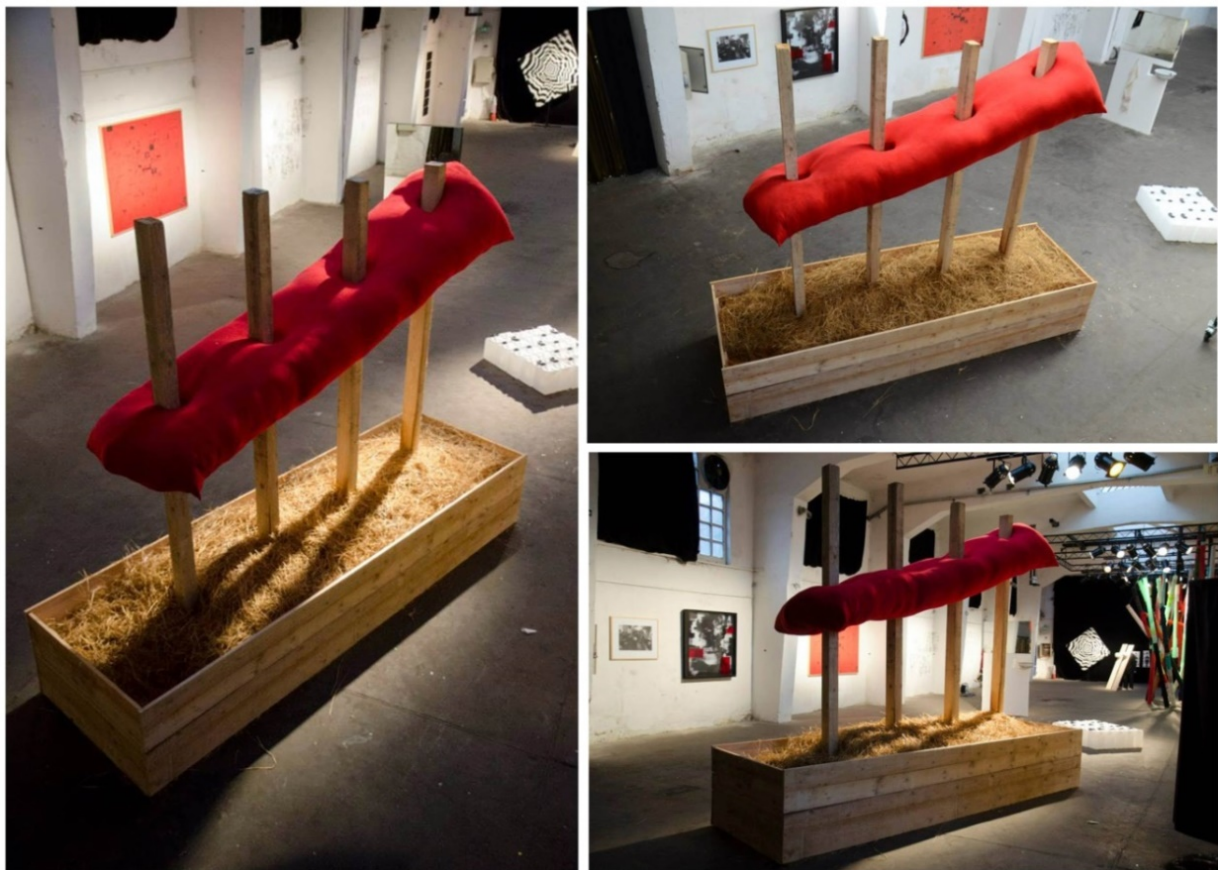
Инсталација као уметничка дисциплина и део савремене уметничке праксе такође ми је била примамљива, тако да сам се у групи *АртМркани* уметничком инсталацијом интензивно бавио. Први рад везан за уметничку инсталацију, назван *Губљење невиности на селу*, настао је 2013/2014. године.

Рад се састојао из дрвене правоугаоне конструкције направљене од грађевинских летви и дасака, од сламе смештене у унутрашњост конструкције, дрвених греда и јастука... У

унутрашњост су постављене четири једнаке дрвене грађевинске греде вертикалног смера. На греде је постављен монументални црвени јастук који је на њиховом врху деловао прободено, што је и била намера.

Иако рад има и одређену сексуалну конотацију, он је заправо израз неке друге невиности која је изгубљена. Прободени црвени јастук својим колоритом сугерише крв, дрвена конструкција са сламом сугерише сеоски живот. Уметничка намера кроз инсталациони спој описује анималност и смрт животиње на селу.

Идејни правац на уметничкој инсталацији с претходним је радовима паралелна која формира континуитет у производњи уметничких радова.

Илустрација бр. 16

Губљење невиности на селу, инсталација, Пројекат *Разлике*, СКЦНС *Фабрика*, 2013/2014.

Шишање

Нова уметничка инсталација *Шишање* настала је 2014/2015. године. Рад су чинили дрвена конструкција од грађевинских летава, дасака, дрвених плоча и овчије вуне. У првим корацима направљена је конструкција чију су основу чиниле летве и даске на коју су постављане дрвене плоче. Било је посебно битно да израђена конструкција и основа буду чврсти стога што је на направљену дрвену основу аплицирано сто килограма овчије вуне. Овчија вуна је визуелно веома интересантна и допуштала је импозантну ликовну игру у служби ликовне равнотеже и јединства уметничког рада.

Идејни пут је и даље био ослоњен на анимално, на ресурсе које природа даје и на људски фактор у том пољу деловања.

Илустрација бр. 17

Шишање, инсталација, Пројекат *Разлике*, СКЦНС *Фабрика*, 2014/2015.

Деформација

Следећи уметничко-инсталациони рад, назван *Деформација*, настао је 2015/2016. године. Идеја је била усмерена на феномен лова, на његово анализирање и презентовање анализе публици.

Рад се састојао из дрвене основе која је израђена од грађевинских летава, дасака и дрвених плоча. Геометризована дрвена основа затим је пресвучена лепком за плочице како би добила уједначен сиви тон који је давао утисак грађевинског бетона. Затим су на сивој геометризованој основи постављани ловни трофеји. Трофеји су се односили на срнећу дивљач и постављено је укупно 35 примерака, од којих су 34 биле лобање с роговима, а један препарирани трофеј срндаћеве главе. Разлог таквом распореду јесте чињеница да је препарирани трофеј срндаћа примерак који није имао ниједну деформацију на роговима, док су остали имали управо ту специфичну карактеристику. Намера је групе да симболично презентује живот и смрт, препарирани примерак који делује као да и даље има живота у њему и сви остали примерци с огољеним белим лобањама који сугеришу прави изглед смрти. Деформитет рогова ствара метафору усмерену на формацију у војсци која истиче деформисаност људског рода склоног рату, насиљу и уништавању, на шта додатно упућује и распоред употребљених метака (чаура) који су у правилној формацији постављени у основи инсталације.

Инсталација бр. 18

Деформација, инсталација, Пројекат *Разлике*, СКЦНС *Фабрика*, 2015/2016.

Пепина судбина

Инсталација *Пепина судбина* настала је 2015/2016. године. Рад сачињава корелација двеју засебних целина. Прва се састоји од савремених, отмених мушких смокинга и хладног оружја чија је примена општепозната у односу са симболом друге целине коју сачињава плишана играчка прасе. Плишана играчка представља Пепа Прасе, цртани лик популаран у савременом друштву. Инсталација је на први поглед духовита, међутим, поседује дозу сарказма, црног хумора и упућује на дубљу анализу самог дела. Смисао идеје наводи на размишљање о чињеници да колико год да је људски род цивилизован и напредан (на шта у раду алудирају одела с лептир-машнама), њиме ће ипак руководити анимална природа која је окренута борби за самоодржавање и задовољење примарних потреба. Пепа Прасе, део рада, презентовано је као метафора која сугерише да није све тако дивно као у цртаном филму и упућује да је реалност веома окрутна и сурова.

Инсталација бр. 19

Пепина судбина, инсталација, Пројекат *Мастери*, СКЦНС *Фабрика* 2015/2016.

12. Перформанс

Након рада на пољу уметничке инсталације осетио сам потребу за личнијим и ближим контактом с публиком. Из наведеног разлога одлучио сам да у сарадњи с колегом у уметничкој групи кренем у активност која је усмерена на уметнички перформанс. Уметничка дисциплина перформанс отвара простор уметнику да својим физичким учешћем буде део рада, што му даје право на приснији и дубљи однос с посматрачима, да не буде некакав посредник, већ да се нађе у средишту деловања. Такав приступ веома је битан јер постоји могућност да се процес рада у тренутку спровођења веома измени у поређењу с почетном идејом. У мом случају, у процесу извођења перформанса постоји јасна идеја и план, међутим, из искуства сам схватио да је публика кључни фактор реализације. Посматрачи су у том процесу такође присутни, осећају уметничке вибрације које им се шаљу, које им надражују чула и на одређен начин их терају на реакцију, на деловање и активно учешће. У поређењу са заинтересованошћу и реакцијом публике, у тренуцима извођења перформанса мења се начин извођења, једноставно то је могуће објаснити кроз присуство енергије између уметника и публике. Уметници публици шаљу енергију коју публика прихвата, тренутно анализира, мења и измењену шаље уметницима и тако утиче и на њих и на њихово даље деловање. Управо се тај проток уметничке енергије понавља много пута у процесу рада, а репетиција формира снажнију комуникацију између уметника и публике, која је круцијална.

Пулс

Уметнички перформанс *Пулс* представљен је као перформанс инсталација. Поставка је сачињена од трпезаријског стола с белим столњаком аранжираног двома *живим* људским главама које изгледају замрзнуто на белим тацнама и од животињског (свињског) срца постављеног на средини стола с чоколадним бомбонама различитог колорита које извиру из његове унутрашњости. У позадини на белом зиду постављена је уљана слика на којој је представљена свиња у процесу месарске обраде. Свиња је насликана ахроматским бојама које у овом случају сугеришу смрт и беживотно животињско тело, док су изнутрице насликане снажним и разноликим колоритом који симболизује животну енергију извађену из беживотног тела. Шарени колорит

изнутрица на слици кореспондира с колоритом чоколадних бомбона које извиру из свињског срца постављеног на белом тањиру на средини стола.

У перформансу су актери користили покрет, мимику, гест, различите фацијалне експресије, посматрали су публику, животињско срце, један другог и комуницирали измишљеним знаковним језиком. Снажним и благим комуникацијским елементима који су се смењивали и храћењем себе и публике чоколадним бомбонама које симболично представљају животни материјал тежили су стварању интимне атмосфере заједнице у којој живот зависи од смрти организама и на њој почива. Главне актера ликовно су обрађене ради замрзнутог изгледа који с намером подсвесно упућује на замрзнуту храну из замрзивача, постављају симболичну корелацију са замрзнутом храном и опомињу колико је људски род рањив попут животиње на слици и њеног срца које презентује извор живота. Извођење перформанса упућује и на паразитску особину свих живих бића, животињско срце представља живот подарен тој заједници који је потребно сачувати са животним балансом. Управо сразмерни положаји свих елемената перформанса наводе на размишљање о складу и балансу.

Илустрација бр. 20

Пулс, перформанс, Пројекат *Мастери*, Архив Војводине 2016/2017.

Оаза

Следећи рад – *Оаза* – представљен је као перформанс инсталација. Помисао на термин *оаза* формира асоцијације које су везане за неки вид благостања, мира и изобиља. Простор у ком се дешавао перформанс наглашен је правоугаоним ограничењем и испуњен песком. Мир и благостање које се истиче на први поглед мења елемент на средини активног простора перформера. Дрво на средини простора на својим гранама за плодове има свињске репове. Тридесет килограма свињских репова купљених у месари представља један вид експлоатације меса и формираног система масовне производње. Свињски репови својим положајем образују ликовну равнотежу у целини дрвета, а у том јединству сваки појединачни реп симболизује биће чији је некад био део.

Перформери су били у плавим смокинзима с црвеним машнама. Једина комуникација међу њима јесу хладни погледи који су постепено сакривани сунчаним наочарима у време перформанса. Скривени поглед указује на незнање и незаинтересованост људског рода везану за сопствени положај, анималну основу и степен деструкције коју ребаланс коришћења природних ресурса формира. Намера перформанса јесте да својим дејством продубљује атмосферу размишљања и усмерава на преиспитивање на личном плану, а затим и на глобалном.

Илустрација бр. 21

Оаза, перформанс, Пројекат *Разлике*, СКЦНС *Фабрика*, 2017/2018.

Наредни перформанси настајали су паралелно с радом на мом докторском пројекту. Иако су рађени по узору на тематику коју обрађујем, нисам их уврстио у практични део докторског рада. Желим да истакнем да сам у раду на тематици докторског пројекта који је практично реализован класично сликарским приступом паралелно ипак обрађивао и савремену уметничку праксу с истом тематиком и држао активном уметничку групу *АртМркани*. То је елемент мог уметничког пута где немам жељу да генерализујем приступе, већ да будем разноврстан у уметничком изражавању. Уметност која уверава у један свет у којем он није роб, већ је одговоран – јер некакав стечени ред не може му гарантовати дефинитивна решења него се мора кретати напред с хипотетичким и променљивим решењима у непрестаној негацији већ стеченог и установљавању нових предлога. Та уметност има позитивну вредност која стоји изнад поља чистог естетског искуства (Еко, 1965, стр. 21). Управо стално мењање или надограђивање тема, идеја и начина изражавања пружа поље уметничке вредности, што кроз рад покушавам да заступам.

Перформанси што су уследили у раду који је настајао паралелно с докторским радом јесу деловање које је производ континуитета у дотадашњем уметничком истраживању. Анимална основа у савременом човеку и друштву, уништавање ресурса, лов, експлоатација меса, губитак баланса у коришћењу природних добара – све су то поља која су утицала на мене у дотадашњем раду и усмерила ме да у наставку обратим пажњу на резултате таквог људског третирања и утицаја. Главни предмет даљег истраживања у мом докторском пројекту и паралелном раду у савременој уметничкој пракси постао је термин *изумирање*. Таква појава логичан је след јер је изумирање резултат и последица неправилног деловања људског рода чије сам елементе обрадио у дотадашњем раду.

Димензија изумрлости

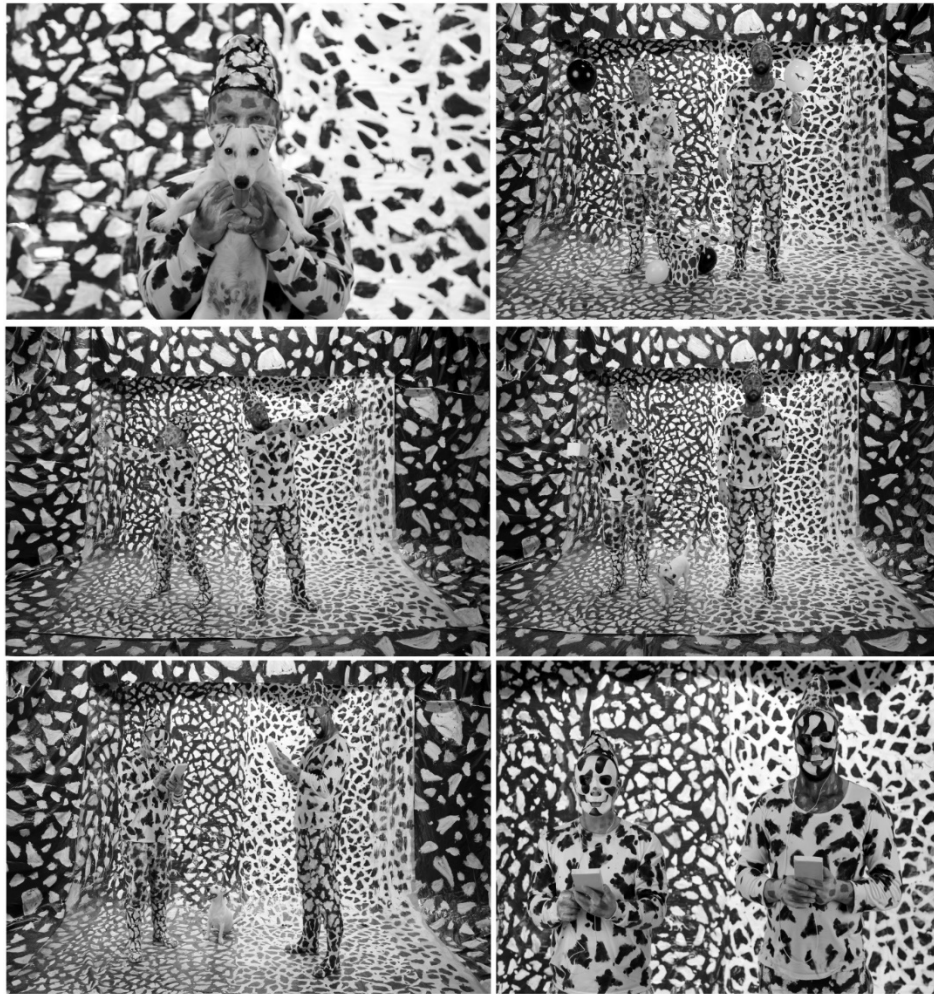
Перформанс *Димензија изумрлости* настао је 2017/2018. године.

Његови актери налазе се у простору који је уметничко-креативна димензија намењена за потребе перформанса. Читав простор те друге димензије начињен је од грађевинског најлона осликаног емајл бојама. Осликана површина састоји се од беле површине с црним туфнама и црне с белим. Узорак за такву обраду површине у патерну с тачкицама јесте изглед мог пса који се зове Снупи и учествује у перформансу. Пас има

белу длаку по целом телу, а туфне само по површини ушију које су толико карактеристичне да су постале узор настанку рада. У простору истраживања изумрлих животиња интересују ме и пси као створења која је човек припитомио и неговани кућни љубимци. Пси су као такви пратиоци људског рода једноставно алегорија људског утицаја, понашања, али су и део људске контроле.

Актери перформанса у оделима су и с маскама, такође осликаним белим и црним површинама с црним и белим туфнама. Одела функционишу у циљу адаптације и камуфлаже тела у простор, а управо је камуфлажа симболика људске и псеће везе у таквом патерну који повезује у овом случају псеће уши и изглед актера, као и целе сценографије.

У простору целокупне сценографије, костима, реквизите итд. налазе се и насликани пиктограми две изумрле животиње обрађене у овом раду, а то су тасманијски тигар и птица додо. Пиктограми се појављују на картама, балонима, коцкама и импровизованим телефонима. Актери у перформансу користе коцкарске елементе у виду карти и коцке, импровизоване телефоне са слушалицама као израз технолошког напретка, а све су то елементи који су показатељи деловања савременог човека. Балони беле и црне боје такође су битни симболи јер својом латентном природом сугеришу на пуцање и уништење које се повезује са животињском изумрлошћу. Током перформанса актери секирама секу балоне и такву симболику подижу на ниво уметничке акције која носи снажну поруку.

Илустрација бр. 22

Димензија изумрлости, перформанс, Академија уметности Нови Сад, 2017/2018.

Изумрло шарено тесто

Перформанс *Изумрло шарено тесто* настао је током 2018/2019. године.

Перформери у смокинзима делују у правоугаоном ограниченом простору на црној подлози и непрестано месе велику количину шареног теста. Тесто се састоји од пет боја (ружичаста, жута, плава, зелена и љубичаста) и кореспондира с бојом јестивих колачића послужених на белим тацнама. У површину испечених колачића забодене су минијатурне заставе с пиктограмима пет изумрлих животиња (тасманијски тигар, квага, корњача с острва Пинта, птица додо и северни бели носорог), с њиховим називом и годинама када су изумрле. Снажним притисцима, ударцима, кидањем, бацањем и сечењем теста које својим бојама представља животну енергију животиња

уметници желе да презентују погубан утицај људског рода који дозвољава и чини да се таква енергија потпуно угаси.

У перформансу уметници постављају тесто на сопствено тело желећи да сакрију властити идентитет и покушавајући да створе универзални. Мешањем теста по површини сопственог тела, поготово у пределу главе (која је извор размишљања, интелигенције и разума), уметници указују на потребно преиспитивање свих људи о том универзалном проблему.

Синтеза људског тела и теста, као и симбола изумрлих животиња указује на потребну анализу јер ћемо нарушавањем природне равнотеже изгубити баланс од ког зависи и живот самог човека.

Илустрација бр. 23

Изумрло шарено тесто, перформанс, Пројекат Разлике, КЦ Свилара 2018/2019.

Кад казальке стану

Рад *Кад казальке стану*, представљен као перформанс инсталација, настао је 2019/2020. године.

Перформансом је наглашен активизам који је усмерен на размишљање о заштити животне средине. Садржај перформанса упућује на питања о изумирању животињских врста и на утицај који људски род оставља својим деловањем. Уметници током перформанса у костиму скривених идентитета изгледају као разбојници. Такав изглед сугерише на однос човечанства према природи. Процесом радње у перформансу исказују се различитост и богатство који су постојали приказом изумрлих врста кроз разне симболе. Делови декора и естетике перформанса састоје се од шарене вунице, шарених куглица, шарених пиктограма изумрлих животиња и својим шаренилом представљају животну енергију. Перформери у црним костимима предочавају контраст и током акције у перформансу манипулишу и уништавају шаренило. Тим актом производе деструктиван, баналан и изопачен однос и утицај који уништава оно што енергија разноликости шаренила представља.

Илустрација бр. 24

Кад казальке стану, перформанс, Пројекат *Разлике*, Галерија *Хол*, Петроварадинска тврђава 2019/2020.

13. Анимална основа у конструкцији модерног живота

Обрађену тему која је настала у 2016/2017. години на мастер студијама сачињавају две целине – *Анимална димензија* и *На испашаи*, полиптих чији делови садрже елементе ликовне изведбе.

Идејни концепт утемељен је на размишљању о анималној основи у модерном и савременом животу. Рад је производ дугог истраживања кроз дотадашње уметничко деловање на пољу исхране, лова, анималног, прекорачења и деструкције природних ресурса и губљења способности за одржавање природног и животног баланса и склада.

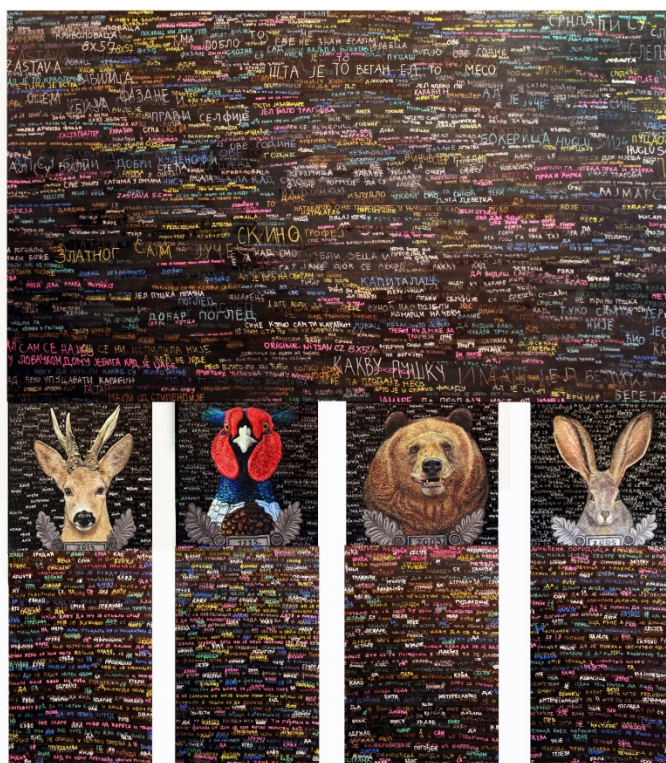
Прилог томе дају насликане две монументалне целине које јасно дефинишу ликовним приступом идеју презентовану стварањем композиције у виду олтара. Олтар који је истовремено и споменик подиже идејни ниво и формира призор и место где посматрачи, односно публика добијају могућност да се поистовете с радом, да га анализирају и духовно доживе.

Анимална димензија

Композиција се састоји од девет засебних делова који граде полиптих. Рад садржи представу ловачких трофеја дивљих животиња који сугеришу смрт и лов као узрок смрти. Трофеји и основна црна површина насликани су уљаним бојама. У позадини сегмената целине је на плошној површини црне боје исписан текст уљаним маркерима у снажним колористичким нијансама. Ахроматски третман црне позадине и хроматски третман исписаних слова у слојевима граде целину која визуелно ствара утисак специфичне ликовне димензије. Таквим приступом третирања површине платна настаје ефекат ликовне силе која привлачи посматрача и делује снажније на његова чула. Текст употребљен у мноштву речи и реченица у раду представља издвојене сегменте претходно записаних изјава појединаца (оне обухватају биране сегменте из разговора о лову, животној средини, оружју, животињама итд.) које имају везу, кореспондирају с приказаним животињама и представљају алегорију која у одређеним моментима поистовећује животиње и људе. Оно што их поистовећује јесте припадност животној средини коју заједнички деле, а оно што их не поистовећује јесте супериорност и контрола која је свакако на људској страни.

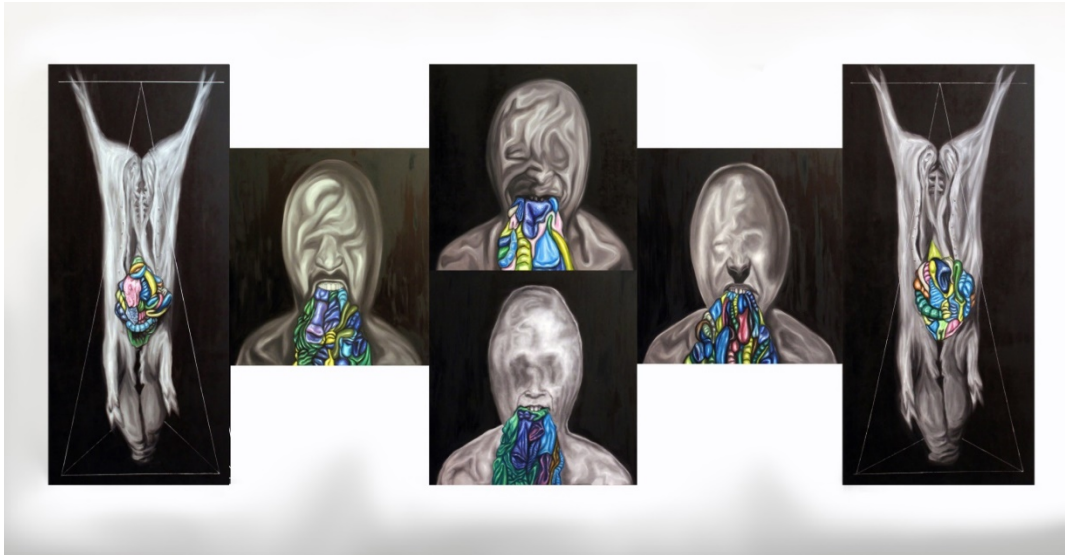
На испашу

Композицију рада чини шест засебних делова који творе целину. У централном делу монументалне слике налазе се на црној позадини портрети без идентитета као симбол субјективне отуђености. Портрети се својим гротескним изгледом хране животињским утробама представљеним снажним шареним колоритом који симболично указује на животну енергију коју у себе усисавају бића укаљаног идентитета. С леве и десне стране централног дела композиције налазе се прикази животиња које представљају беживотно тело из ког је извучена животна енергија. Ахроматски третман животиња које висе с минималистички линеарно представљене конструкције и различит колористички третман животињских изнутрица чине ликовни контраст оправданим у представи смрти и онога што је пре ње представљало живот. Уметнички рад сугерише елементе исхране, експлоатације меса, прехранбене индустрије модерног друштва који се могу ишчитати у целини ликовног рада.

Илустрација бр. 25

Анимална димензија, полиптих, уље на платну и маркер на уљаној бази, 225x200 цм,
2016/2017.

Илустрација бр. 26

На испашу, полиптих, уље на платну, 150x365 цм, 2016/2017.

14. Практични рад

Свест о изумирању – абреакција у циљу буђења инстинкта преживљавања

Након свих уметничких истраживања, анализа и реализованих радова који су настајали у периоду основних и мастер академских студија, стекао сам искуство и знање које је оформило нову тему *Свест о изумирању – абреакција у циљу буђења инстинкта преживљавања* коју сам обрадио на докторским студијама и која је намењена мом докторском пројекту.

Континуитет је веома битан за процес мог рада и настајање докторског пројекта. Одређени почетни моменти уметничког истраживања постепено су градирали, детаљније се анализирали и формирали континуитет у обрађивању тема и настајању радова кључних за докторски пројекат. Тај узрочно-последични след догађаја у процесу истраживања подсвесно усмерава и показује смернице које имају смисао и значај, а те елементе потребно је препознати и адекватно искористити.

Када говорим о континуитету, морам поменути своје почетно истраживање кроз серије портрета, где сам детаљније испитао човека и његову психолошку страну, карактер, друштвену функцију итд. Затим сам истражио човекову околину кроз серије слика људи и окружења у којем се налазе. Околина је садржала бројне елементе, али су

животиње и њихов однос с човеком онај који ми је привукао највећу пажњу и за који сам сматрао да је вредан пажње у сваком смислу и да одговара мом сензибилитету.

Сви следећи радови укључивали су различитост изражавања, коришћење различитих класичних и савремених медија, били су производи смерница на које ме је сопствено истраживање наводило. У том погледу истичем чиниоце које сам на сопственом уметничком путу истраживао и који су формирали моју бескрајну заинтересованост: анимално, однос човека и животиње, преживљавање, опстанак, исхрана, прехрамбена индустрија, лов, животни ресурси, неумереност коришћења животних добара, деструкција, људски фактор, угроженост околине, уметнички активизам за апеловање на склад и баланс у животу. Сви наведени термини делови су слагалице који су оформили докторски пројекат и који дају увид у присуство анималне људске природе каква у савременом животу доживљава експанзију која формира деструкцијски моменат на животну околину који ремети природни баланс. Синоним за деструкцијски моменат људског рода јесу изумрле врсте. Изумирање је последњи стадијум узрочно-последичног деловања, последица која означава потпуно уништење врсте и смрт.

Изумирање животињских врста поље је које је привукло моје интересовање и тај моменат размишљања о уништењу животињских врста и сама помисао на уништење њиховог постојања оставили су снажан утисак на мене. Повезаност животиња и човека веома је битна у мом истраживању јер та веза почива на еко-систему чијем јединству припадају сва бића на планети. По схватању тог јединства може се констатовати да су и људи животиње, понекад су монструми, понекад дивна створења, али с истом припадношћу. О себи људски род воли размишљати као о посрнулим анђелима, а уствари су усправљени мајмуни. Све што чинимо урођено нам је и има своју генетску основу, а све наше активности веома наликују активностима осталих животињских врста, међутим, за разлику од њих, ми смо неке од тих активности развили до неслућених размера, неке потиснули и својим деловањем формирали простор за изузетно штетне последице (*Morris*, 1997, стр. 1). Такве последице формиране људским деловањем кључни су предмет мог истраживања и осетио сам потребу да обрадим поље изумирања животињских врста и покушам својим уметничким приступом да на најбољи начин уметнички дискутујем с публиком о тим појавама и утичем на њих. Што се тиче појма изумирања животиња, битно је истаћи две врсте истребљења – директно и индиректно, којима је узрок, наравно, људско деловање. Директном

истребљењу припадају: месо, коже, крзно и перје, животињски сувенири, сујеверна веровања, трговина живим животињама, ловни трофеји, задовољство у убијању и животиње као такмичари. Индиректно истребљење чине: уништавање природне вегетације, одводњавање мочвара, загађење воде, загађење ваздуха, радиоактивно зрачење, саобраћајне животињске жртве, животиње као индиректне жртве биоцида и денатурализована фауна. То истребљење води ка потпуном изумирању животињских облика, а много их је угрожених. У одређеним случајевима део животињске популације је поштеђен, а врсте се уништавају у одређеним деловима, што се назива локалним истребљењем, а локално постаје глобално (*Ziswiler, 1967, стр. 1–55*).

Веома ми је битно било да у својој теми *Свест о изумирању – абреакција у циљу буђења инстинкта преживљавања* свака реч има разлог постојања, а њиме ћу ближе објаснити делове који чине назив теме. **Свест** упућује на колективну људску свест која би требало да буде освешћена, упућује на проблем уништавања сопствене средине, а **изумирање** је управо резултат таквог третмана. Битно је некако реаговати, лично сам уметнички реаговао у свом случају, а реакција је метафорично представљена као **абреакција** – намерно отклањање емоционалне напетости повезане с потиснутим представама патогеног дејства. Патогено је својство, из мог угла, управо уништење животињских врста, а уништење управо потиснута представа коју имам намеру да пробудим и поставим на колективни ниво тако што ћу изазвати реакцију кроз сопствени уметнички приступ. **Циљ** докторског пројекта јесте упућивање на проблем од друштвеног значаја који би дугорочно требало да пробуди **инстинкт за преживљавање** код човека. **Буђење** је у том смислу битно јер је инстинкт нешто што се дешава нагонски и упућује на реаговање на спољашње стимулансе у тренутку, што је у случају уништавања околине проблем пошто се деструкција не дешава само тренутно, већ је тај процес константа у савременом поретку ствари.

Ако не научимо да слушамо инстинкт, ускоро ћемо изумрети! Ако треба да уведемо промене, морамо препознати утицаје околине којима смо изложени. Очигледно наш став и поглед на живот имају огроман утицај на тачност наших инстинкта, па тако и на нашу склоност да их будемо свесни и да верујемо њиховим смерницама (*Jakes, 2014, стр. 34*).

Одређени спољашњи утицаји су за главног предатора на планети – човека постали невидљиви. Та транспарентност утиче на заборављање да је и човек људско биће, такође рањиво. Својим неодговорним понашањем и деструкцијским моментом уништава природу којој и сам припада и од које зависи. Људски род је њен део, а уништавајући природу ризикује сопствени положај и уништава и самог себе. То је питање сврховитости, све има сврху и улогу. Сврховитост је она танана веза која лебди и означава да је природа у складу с нама, да су човеков дух и природа у свом појединачном садржају начињени једно за друго, да сви делови епске сликовне загонетке пристају заједно (Гилберт, Кун, 2004, стр. 246).

Потребно је изградити инстинкт преживљавања на дугорочном плану, да људски род промени деструктивне навике, својим потребама нађе меру. Сматрам да је потребно да појединац реагује, а његова реакција помаже да утиче колективно.

Мој докторски пројекат замишљен је управо као лична реакција чији је циљ да делује на ширу публику, да достигне колективни ниво и наведе на размишљање и анализирање.

Практични део рада одлучио сам да представим класичним приступом уљаног сликарства на платну који у овом случају има интересантну тематику која се може представити креативно, што може имати уметничку оригиналност.

Како бих најбоље истакао одреднице свог истраживања и визуелно на платну на најбољи начин реализовао идеју, одлучио сам да се бавим фигурацијом која укључује представе изумрлих животињских врста. Поред изумрлих животиња на сликама користим и представе паса у смислу савремених кућних љубимаца и припитомљених створења. Сликање паса у функцији је представљања љубимаца као персонификације човека. Пас бди, стрпљив је и не уједа господара. Велича се његова верност: *Ако човек нема браће, браћа су му пси*. Срце пса налик је на срце његова господара (Гербран, Шевалије, 2009, стр. 670). Присна веза између савременог човека и његових љубимаца ствара корелацију која изједначава доживљавање човека и пса као љубимца. У презентовању паса веома је важно сугерисање на њихово контролисање од човека које се градило дуго кроз историју. Пси су најстарије припитомљене животиње. Преци модерних паса и вукова почели су да се разилазе морфолошки пре 16.000–35.000 година. Ако се у обзир узму археолошки докази, чини се да је 15.000 година датум

припитомљавања паса (*Ádám Miklósi*, 2018, str. 31). Поред изумрлих животиња и паса као главних елемената, на сликама се обрађују и други елементи људског, психолошког, друштвеног, биолошког и еколошког.

У раду је у ликовном приступу изражено коришћење ахроматских боја које изгледом сугеришу смрт и управо су црно-белим тоновима осликани елементи који на сликама сугеришу смрт и прошлост, што у поимању изумрлог има значај. Поред ахроматског приступа, истакнут је и хроматски, с различитим колоритима који у одређеним моментима представљају живот. Ликовни приступ презентовању контраста живота и смрти и тематски утемељује идејно размишљање.

Током три године константног практичног рада настала је серија слика од 15 засебних различитих димензија, намењена докторском пројекту. У радовима је обрађено девет врста изумрлих животиња у корелацији с различитим расама паса и осталим елементима. Сlike у својој изведби поседују у одређеним моментима карактер магичног реализма и надреализма, а размишљање о изумрлости животиња надреално је само по себи због чињенице да сугерише нестајање врсте и њено непостојање у нашој реалности.

15. Тасманијски тигар

Прве слике које су настале у серији посвећене су једној и те како карактеристичној животињи – тасманијском тигру. Та животиња симбол је изумрлих врста у свету. Због специфичног изгледа и карактеристика животиња ме је визуелно веома привукла, одговарала је теми, а исто тако и ликовности коју сам тражио.

Тасманијски тигар је пореклом из Аустралије и Нове Гвинеје, али се угрожавањем његово распрострањање свело на просторе Тасманије, острва јужно од аустралијског континента. Назив *тигар* сугерише његове пруге које су налик пругама тигра, међутим, његов карактеристичан изглед укључује грађу која подсећа на пса, вука и кенгура. Изглед укључује мишићаво тело, реп сличан кенгуру, специфичне тамне пруге на леђима и снажну вилицу коју је могао широко отворити. Тасманијски тигар је био предатор и његова активност га је сукобила с људима који су почели да узгајају стоку. Убијање оваца и остале стоке приписивало се тасманијском тигру. С таквим

сазнањем, власт је у то време дозволила неограничен лов на ту врсту. Између 1888. и 1909. године награда је износила једну фунту по уловљеном тигру, што је с временом изазвало потпуно истребљење. Животиња је имала крзно са специфичним пругама, што сугерише адаптацију у шуми која је услед људског утицаја постепено уништавана, а последица тога било је губљење станишта и крупне климатске промене, што је додатно утицало на истребљење.

Тасманијски тигар изумро је 1936. године, а последњи познати примерак био је тигар по имену Бенџамин који је угинуо у зоолошком врту *Хобарт* (Piper, 2009, стр. 11, 12, 13, и Fuller, 2013, стр. 140).

Све те чињенице снажно су утицале на мене и резултовале настајањем шест уљаних слика посвећених тасманијском тигру.

Бенџамин и Снупи

Прва слика настала у докторском пројекту представља угинуло тело тасманијског тигра и белог пса који седи поред њега. У називу слике стоје два имена.

Име Бенџамин посвећено је тасманијском тигру који је угинуо у зоолошком врту *Хобарт* као последњи познати примерак изумрле животиње, а Снупи је име мог кућног љубимца.

Снупи је такође познато име пса који је лик из стрипа и цртаног филма *Чарли Браун и Снупи шоу*, што подсвесно називу даје снажније утемељење у контрасту између измишљеног цртаног лика и изумрле животиње чија је ишчезлост део реалности. Тим контрастом желим на нагласим људску наклоност да измишља и ствара фиктивна бића, а с друге стране да реална бића у својој околини уништава, што формира снажну контрадикторност. Мој пас који носи исто име Снупи реалан је у постојању исто толико колико и изумрлост животиње, што с те тачке гледишта утемељује човекову присутну улогу и утицај који има на околину.

Свој рад увек доживљавам веома лично и увек почињем од себе, стога и ова слика истиче ту карактеристику.

Формат слике истиче хоризонталност, позадина је насликана ахроматским бојама и тасманијски тигар је насликан у црно-белим нијансама, што истиче атмосферу смрти.

Беживотно животињско тело у лежећем је положају и у стомачном делу извире утроба представљена бојама различитог колорита које метафорично сугеришу животну енергију одстрањену из унутрашњости мртве животиње. Поред животиње седи бели пас теријер с црвеном огрлицом чији медаљон има његову фотографију. Он је са свим својим карактеристикама негованог љубимца алегорија човека. Битна је и раса пса теријер цек расел. Раса је добила назив по Џону Раселу који ју је узгајао током 1800-тих година за потребе лова на лисице и пацове, што додатно указује на човекову контролу и манипулацију животињама (*Bryan, Baggaley, 2013, стр. 196*). На полегнутој мртвој животињи прислоњено је оружје – пушка која на кундаку има изрезбарен рељеф на ком је представљен тасманијски тигар, што упућује на лов и факторе који су утицали на смрт животиње.

Из пушчане цеви извире балончићи сапунице и представљају материју за коју се искуствено зна да ће пући и нестати. Размишљање о пуцању и нестајању метафора је повезана с пуцњем из пушке који сугерише нестанак изумрле животиње.

Илустрација бр. 27

Бенџамин и Снупи, уље на платну, 55x120 цм, 2017/2018.

Левитација

Рад чини тасманијски тигар с псом у широком перспективном пространству. Раса пса је пудла настала у Немачкој са својим специфичним карактеристикама (*Bryan, Baggaley, 2013, стр. 229*).

Беживотно тело тасманијског тигра виси помоћу канапа окачено о одређени елемент који није видљив на слици. Канап који се у мањој мери истиче дискретно наглашава људску присутност и упућује на кривца везаног за животињску судбину. Из тела извире утроба која је осликана различитим колористичким тоновима и својим богатим колоритом сугерише на животну енергију отргнуту из тела животиње.

Већина елемената на сликама представљена је ахроматски, сем одређених елемената на псу и већ поменутој утроби.

Пудла, поред своје белине, има у плавом колориту машиницу и две гумице за везање псећих кика. Пас појавом, негованом, ошишаном и очешљаном длаком изражава неку врсту помодарства, стајлинга који упућује на човеков утицај. Намера ми је била пса представити као алегорију човека са ситним, али битним ликовним акцентима.

Простор у ком се налазе тасманијски тигар и пас одише дубоком перспективом и великим пространством које се губи на хоризонту. Перспективу продубљује употреба камења које количином и разликом у величини утиче на видно поље. Цела композиција одише осећајем левитације која је ликовном игром само благо наглашена. Ликовна игра подразумева постављање сенки камења с бока и испод камења, што визуелно дочарава осећај левитације који сам желео да постигнем. Фигура пудле додатно појачава интензитет таквог доживљаја својом појавом која белином и масама тела подсећа на астронаутско одело. Наводим сопствено размишљање које указује на став човечанства: *Тражим нове светове, тежим свемиру, а оно што имам не желим да чувам*. Благо наглашеним осећајем поремећене гравитације на слици сам хтео да представим живот на планети који је стално у стању левитације и лако може да нестане као што је нестао и тасманијски тигар.

Илустрација бр. 28

Левитација, уље на платну, 100x90 цм, 2017/2018.

Контаминирана поворка

На слици су мрави који се крећу по површини пушчане цеви с доминантном фигуром пса у централном делу. У позадини се налази блурована, замућена површина која представља тело тасманијског тигра.

Мрави се крећу у поворци и носе одређени материјал приказан различитим нијансама. У позадини се, у замућеној ликовној изведби, назире карактеристичне шаре тасманијског тигра и шарени делови који представљају животињску утробу. Управо делове утробе на површини пушчане цеви носе мрави чинећи атмосферу необичном. Цев има изрезбарене приказе тела тасманијског тигра и дијагоналног је смера у ликовној композицији. Делови утробе које мрави носе имају карактеристичан облик који сугерише облик и изглед полних органа, женских и мушких, што упућује на размишљање о узетим елементима задуженим за размножавање и то је управо метафора која истиче немогућност размножавања и наставка врсте.

У средишњем делу, између мравца постављена је фигура пса који делује као стражар или чак робовласник који своје робове мраве контролише и надзире. У таквој ликовној

игри и јукстапозији осећа се човеков утицај, присуство људских особина које се испољавају на слици кроз улогу пса и жеља за контролом којој људски род вечито тежи. Немачки овчар раса је представљеног пса.

Ту расу развио је немачки узгајивач паса Макс фон Стефанич и коришћена је за чување стоке. Први примерци појавили су се 1880. година, а њихове феноменалне особине користили су људи за заштиту, а касније и током рата. У савремено доба присутна је као чувар, трагач којег често користе полиција и оружане снаге широм света (*Bryan, Baggaley, 2013, стр. 43*).

Пас на слици носи гас-маску како би се заштитио од непријатних мириса и извесне контаминираниости јер је контаминација фактор који често изазива људско деловање на животну средину. Пас, иако насликан живописним финим детаљима, својом величином која је слична мрављој може се доживети као играчка – пас као представник људске контроле.

Сликарски принцип који је спојио замућену површину у позадини и детаљни третман цеви и животиња на њој дао је ефекат фокуса који се поиграва оком посматрача.

Илустрација бр. 29

Контаминирана поворка, уље на платну, 50x100 цм, 2017/2018.

Поклон спознаје

На раду је представљен пас обучен у празничну одећу, с поклоном који је добио и с позадином на којој се виде замућени прикази јелке с лампионима и поклонима.

Атмосфера на слици је празнична, требало би да сугерише срећу, радовање поклону итд., међутим, на слици се крије много озбиљније значење.

Поклон постављен испред псеће фигуре животињска је лобања која припада тасманијском тигру. На то указују и гумене бомбоне у облику фигуре тасманијског тигра представљене различитим колоритом и снажан су контраст лобањи која је ахроматски решена. Лобања функцијом и колоритом симболизује смрт, а бомбоне, иако шарене и делују весело, заправо акцентују положај животиње. Бомбоне су, тачније, представљене у функцији левитације која је врло битна у композицији и значењу. Битност бомбона које левитирају, не дотичу овоземаљско тло на ком стоји пас, лежи у симболичном указивању на тигров нестанак с места које тло представља. На слици је присутно и неколико бомбона које не левитирају, већ су положене у унутрашњост лобање која симболизује смрт и ставља њихову енергију у исту функцију.

Раса пса на овој слици такође је изразито битна. У питању је француски булдог. Упркос имену, раса потиче из 19. века, из Енглеске, где је узгајана да буде верзија *играчке* класичног булдога који је такође из Енглеске (*Ádám Miklósi*, 2018, стр. 182, 192). Раса је резултат различитих укрштања која су одгајивачи затим спровели у региону Париза и деловали од 1880. године.¹ Таква чињеница је веома битна јер показује контролу људског рода и тежњу да се створи нешто или измени онако како се захтева према људским потребама. У визуелном приказу на то указује и колорит очију пса који представља хетерохромију, тачније разлику у боји очне дужице као врсту генетског поремећаја који додатно акцентује виђење укрштања. На слици контраст између пса као бића које је формирао човек и тасманијског тигра као нечега што је створила природа и није мењала, представља битну тачку размишљања. Размишљање које истиче карактеристике савременог човека гласи: *Систем уништавања онога што ми је дато и стварања онога што ми треба.*

¹ <https://ksrs.rs/fci-standardi/francuski:buldog/>

Илустрација бр. 30

Поклон спознаје, уље на платну, 70x80 цм, 2018/2019.

Изгубљена битка

Основу слике чини тело тасманијског тигра прободеног стрелама из чијег тела излази колористички разнолика материја.

Тасманијски тигар је представљен у тренутку борбе за опстанак, за живот док је прободен смртоносним стрелама. Стреле у својим деловима поседују представе паса и елемената који идејно сугеришу људску умешаност. Од задњих ногу до грудног дела животињског тела начин сликања сугерише живо ткиво које својим постепеним одумирањем добија форму скулптуралне чврстине. Глава животиње представљена је у заносу борбе ликовним решењем које акцентује снажан покрет. Покрет је замућен и тигар у пределу главе не поседује присутност телесне масе, већ је представљен као дух који доживљава своје ускрнуће. Градација од присуства телесности и живе материје која одумире и претвара се у скулптуру и присуства духовног стадијума који одлази у ускрнуће представља идејно-уметнички спомен животињи. Положај тасманијског

тигра композицијски има узор у рељефу из периода асирске уметности који се назива *Смртно рањена лавица* (Јансон, 1997. стр 91). Разнолико колористички насликана материја која излази из животињског тела животна је енергија. Представљена је богатим колоритом због драгоцености која је изгубљена, а тај губитак додатно истиче апстрактни приступ у третирању те материје која је метафорично својим карактером одвојена од предмета материјалног постојања.

Илустрација бр. 31

Изгубљена битка, уље на платну, 75x110 цм, 2018/2019.

16. Додо

Следећа изумрла животиња тематски и практично обрађена јесте птица додо. Она је можда и најпознатији симбол изумрлих врста у свету.

Мртав као Додо! Ниједна фраза није синоним за изумирање већи од ове. Та животиња настањивала је острво Маурицијус које је 900 километара источно од Мадагаскара. Птица додо животиња је која нам прва падне на памет када се размишља о теми изумирања. Она је била савршено прилагођена острвском станишту, али на несрећу, еволутивни пут није рачунао на људе који су својим утицајем учинили да птице додо не потрају (*Piper*, 2009. стр. 48).

Резимирајући историјске записе, Ерол Фулер истакао је да су се птице додо немилосрдно ловиле у време када су Европљани ступили у контакт с њима јер су се показале као извор свежег меса за путнике у Индијском океану (*Quammen*, 1997, стр. 73).

Лов на птицу додо био је сасвим лаган јер она није могла летети, а веома је споро трчала. Лов је снажно утицао на одржавање те врсте, величина и физичке карактеристике сугеришу да су биле дуговеке птице и нису имале проблема због одсуства велике количине предатора у свом станишту, међутим, људи који су пристизали доносили су псе, свиње, пацове, мачке, па чак и мајмуне. Те животиње пореметиле су гнежђење додоа и јеле јаја. Такав приступ, уз човеков лов, утицао је да додо нестане сто година након што су га људи први пут открили (*Piper*, 2009. стр. 49).

Истраживање птице додо представља модерност на неколико различитих начина, иако мала величина и маргиналност Маурицијуса чине да се доживљава маргиналним местом, ипак тај утисак обмањује. Мала острва су у средишту дискутовања о изумирању врста, баш као што је изумирање врста централно питање како човек утиче на сопствени свет. Током протеклих 400 година, како је човечанство постизало доминацију на Земљи, изумирање је углавном постало острвски феномен који се ширио и најбољи је пут разумевања садашње кризе изумирања (*Quammen*, 1997, стр. 72).

Тетовирана мутација

На слици је представљен пас у једноставном простору који се састоји од постепеног прелаза ахроматских боја. Амерички бездлаки теријер раса је постављена у централни део композиције. Први бездлаки пси били су резултат генетске мутације, а након тога узгајани су с циљем добијања псеће расе без длаке (*Bryan, Baggaley*, 2013, стр. 212).

Људски утицај учинио је да се формира генетска модификација. Женка по имену Жозефина први је примерак са специфичним карактеристикама, а расу је даље развијао одгајивач Едвин Скот.² Мутације су резултат унутрашњих и спољашњих фактора. Оне које се јављају у нормалним условима називају се спонтаним, док су индуковане оне

² <https://www.pdfdrive.com/american-hairless-terrier-e29004713.html>

које су резултат промена изазваних хемикалијама из околине или зрачењем (*Pierce*, 1993, стр. 491).

Пас је по површини тела истетовиран и на себи има цртеж птице додо који је у фокусу и централном делу композиције између свих осталих елемената. Тетоваже су значајне јер су синоним људског деловања. У данашње доба људи из свих друштвених слојева бивају обележени тетоважама за живота. Неки од њих могу имати минијатуран дизајн једноставан за прикривање, али је то ипак тетоважа коју све више људи носи. Људи се тетовирају због личних, религиозних, политичких фактора, због различитих врста личне побуне, револта, уметничког интереса и социјалног прихватања (*Hudson*, 2009, стр. 14, 15, 16, 17). Мутације, тетоваже биле оне спонтане или наменске, свакако су резултат људских интервенција и деловања.

Илустрација бр. 32

Тетовирана мутација, уље на платну, 75x45цм, 2018/2019.

Пресушило је

У централном делу композиције на слици представљени су кучићи, у горњем делу налази се део који представља псеће виме, а у доњем је глава птице додо из које је истекла ружичаста течност.

Течност ружичасте боје од кључног је значаја за композицију јер представља животну енергију која кружи. Кружење у овом случају подразумева исхрану мајке кучића, затим њену прераду хранљивих састојака помоћу којих ствара млеко и на крају омогућава сисање које је кучићима извор хране.

Изглед птице додо насликане ахроматским бојама сугерише смрт, као и око, бледоплаво, које поплавелом беоњачом акцентује смртно стање. Псеће виме насликано је тако да истиче исушену отромбољену масу из које је све млеко исисано. На брадавице су постављени презервативи који истичу човекову улогу и његову природу, што изнова изазива нове болести и уништења која оставља следећим генерацијама. Кучићи на слици који њушкају у потрази за храном која је пресушила алегорија су и нова генерација. Питање је следеће: *Шта ће новим генерацијама остати?*

Илустрација бр. 33

Пресушило је, уље на платну, 80x80 цм, 2018/2019.

Престанак производње

На раду у централном делу композиције представљена је птица додо која лебди помоћу шареног балона с привезаним играчкама аутићима на ногама.

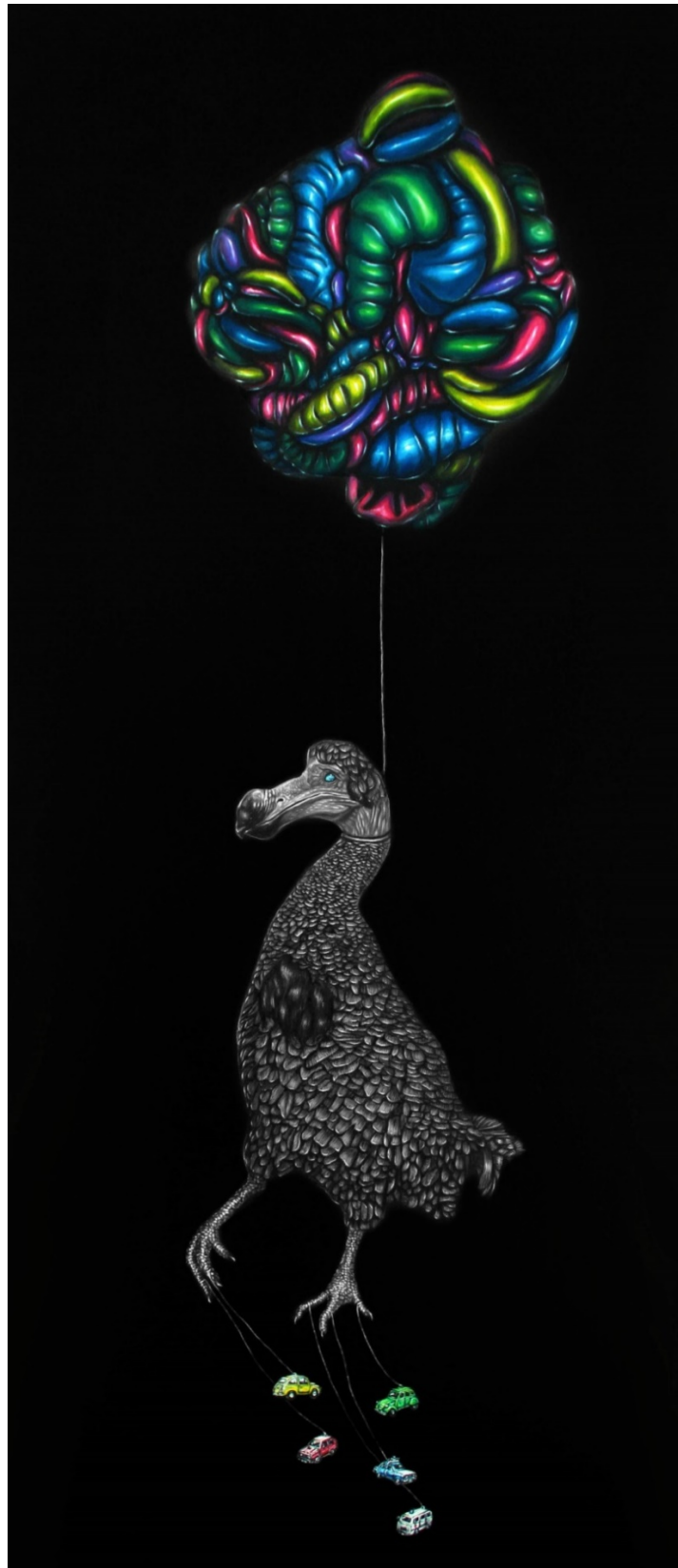
Птица додо насликана је у ахроматској варијанти боја, уз сликарско третирање које изглед животиње чини скулптуралним. Балон представљен као сачињен од црева и утробе вуче животињско тело и наглашеног је колорита. Као и на претходним сликама, појављивање разноврсног колорита сугерише богатство и драгоценост животног материјала, у овом случају утробе која је својом природом органски део бића.

Играчке аутомобили везане за ноге птице додо представљају аутомобиле који су се производили у време Југославије. У питању су аутомобили југо (југо 45), фића (застава 750), спачек (цитроен 2CV), стојадин (застава 101) и комби (застава 850 АС – санитар) хитне помоћи из југословенског доба.³

Сви елементи композиције који лебде својим карактеристикама упућују на нешто што се зауставило, што је део прошлости. Живот птице додо стао је као што је стала и производња аутомобила у држави која је такође нестала. Такво поређење, међутим, садржи много дубљу анализу. Човек је својим технолошким напретком одбацио аутомобиле који више не задовољавају критеријуме и развојем производње заменио их лепшим и бољим. Све су то елементи неживе материјалне природе који нам с временом неће требати јер ће бити замењени бољим.

Из ове констатације намећем питања: *Зар мислимо да нам жива бића попут птице додо неће требати? Да ли се изумирање врста на планети може сматрати људским напретком?*

³ <https://www.nezavisne.com/automobili/auto-novosti/13-najpopularnijih-automobila-bivse-Jugoslavije-FOTO/359755>

Илустрација бр. 34

Престанак производње, уље на платну, 120x45 цм, 2018/2019.

17. Плавокљуна патка

Проблем изумирања врста, присутан у различитим земљама света, постоји и код нас, на простору Србије. Ту појаву веома је битно истаћи, а разлог је моје истраживање таквог проблема у средини у којој обитавам и повезивање с осталим светским територијама.

Животиња која ме је заинтересовала а истребљена је у Србији јесте плавокљуна патка. Да би се јасније увидео проблем који је присутан и на нашој територији, важно је истаћи податке које је објавио Савез за заштиту природе у Србији. У нашој земљи ишчезло је девет животињских врста. Поред црног лешинара и беле кађе, међу девет несталих врста јесу мала дропља, брадан, тетреб ружавац, пеликан, сиви ждрал, **плавокљуна патка** и видрица.⁴

Аристократска гозба

Композиција слике састоји се од представе пса у централном делу и плавокљуне патке. Пас на слици руски је хрт барзој пореклом из централне Азије, пас гонич, висок и елегантан. Раније познат као руски вучјак, узгојен је да лови вукове за руске царе и племство (*Bryan, Baggaley, 2013, стр. 132*). Тај пас дефинисан је као аристократска раса кроз различите одлике које га издвајају у компарацији с другим расама (*Watson, 1905, стр. 632*). Плавокљуна патка представљена је драматично, глава јој је у псећим чељустима и делује попут играчке с којом се пас забавља. Патка је представљена и као очишћена од перја и огољена, као и њена природа. Представљањем пса и патке симболичним знаковима дефинише се човеково присуство. Пас на слици бујне дугачке длаке на одређеним деловима тела је обријан. Обријани делови откривају тетоваже које имају симболично значење. На обријаном леђном делу види се шара која сугерише шаре које има тасманијски тигар као изумрла врста која је резултат мојих ранијих радова. Обријани делови на плећном и бутном делу тела показују измишљене цртане ликове који су у савременом поимању општепознати. У питању су цртани ликови Патак Дача и Пикачу. Измишљени ликови су модификовани јер поседују делове насликане плавом бојом као корелацију с изгледом плавокљуне патке. Патак Дача има плави кљуна и повезује се с плавим кљуном изумрле патке, а Пикачу има плаве образе.

⁴ <https://savezzazastituprirodesrbije.rs/2020/01/12/izumrle-vrste-u-srbiji/>

Колористички је формирана метафора постојања јер измишљени цртани ликови не постоје у реалном свету, као што ни плавокљуна патка не постоји у Србији. Пушчана цев која је на тетоважи усмерена ка глави Патка Даче истиче главни узрок истребљења плавокљуне патке у Србији, а то је прекомеран лов. Везом Пикачуа, који има леђне шаре истог изгледа као што је имао тасманијски тигар, затим корелацијом плавокљуне патке и Патка Даче покреће се интересантна анализа и поставља констатација да стварамо измишљене ликове на основу оних бића која смо истребили. Формира се велика контрадикторност која збуњује у анализи људске природе.

Илустрација бр. 35

Аристократска гозба, уље на платну, 100x125 цм, 2018/2019.

18. Златна жаба

Животиња која није виђена од 1989. године јесте златна жаба. Та изумрла врста насељавала је подручје кишних шума изнад града Монтеверде у Костарики.

Нестанак златне крастаче био је мистериозан и брз. Од свог нестанка, та животиња дугачка пет центиметара постала је икона пропадања водоземаца широм света.

Специфичност златне жабе у томе је што је мушка жаба била јарка и сјајна да је деловала артифицијелно. Необична особина, исто тако, различит је изглед мужјака и женке жабље врсте. Мужјак са својом сјајном златнонаранџастом кожом био је сјајан контраст црној женки са жутим мрљама (*Piper, 2009, стр. 1*). Постоји и занимљивост да су биолози увидели крах врсте па су последње примерке хтели да заштите тако што ће их сместити у склоништа, међутим, ни тај гест није успео да спасе врсту. У време њиховог изумирања у Зборнику националне академије наука два херпатолога објавила су изјаву *Да ли смо усред шестог масовног изумирања?* (*Kolbert, 2014, стр. 9, 10, 11*). Битно је истаћи да су то биле почетне смернице које су указивале да ће данашње време и будућност пратити процес шестог масовног изумирања врста као производ савременог деловања човечанства.

Деструкција репродукције и балон од сапунице

На раду се налази зелени кожни кауч на ком су представљени пси и многе жабе. На слици се види и под с необичним ликовним решењем на ком су такође жабе, међу којима су и две кључне у овој композицији, а то су мужјак и женка изумрле животињске врсте златне жабе.

Балон од сапунице са својом транспарентношћу и лакоћом пред пуцањем је и нестајањем којим ће се метафорично изједначити са златним жабама, женком и мужјаком прободеним стрелицом у чину парења. Остале жабе у композицији јарких су боја и већина представља отровне жабље врсте. Златна жаба такође је била таква и отров је имала по површини коже. Стрелица којом су прободене жабе симболизује човека, као и пси у свом необичном ликовном решењу.

Пси по површини тела имају разнобојне мрље истог колорита као разнолик колорит жаба које их окружују. Тај приступ истиче повезаност свих живих бића и присуство

исте животне енергије коју деле. Пас као човеков сапутник замењује улогу и постаје артфицијелан и у том смислу подређен људској контроли и жељама, што је веома утицало на ликовно третирање насликаних паса.

Простор на слици је у атмосфери мистичан и тежи одређеној измењеној стварности, тежи елементима надреализма и магичног реализма у ликовном приступу.

Зелени кауч, разнолика бића на слици, тло у необичном ликовном решењу и акцентовани балон од сапунице елементи су који формирају осећај збуњености у простору за који се може претпоставити да је део унутрашњег простора, нпр. ентеријера или је једноставно део спољашње природне средине. Контраст људске унутрашњости и природне спољашњости у том смислу ликовног решења на слици ствара две супротстављене стране – човека и природу.

Илустрација бр. 36

Деструкција репродукције и балон од сапунице, уље на платну, 120x130 цм, 2018/2019.

19. Корњача с острва Пинта

У децембру 1971. године амерички биолози који су истраживали пужеве Џозеф Вагволги и његова супруга Марија посетили су острво Пинта и угледали циновску корњачу. Фотографисали су невероватну животињу и наставили својим путем не схватајући значај њиховог сусрета. Још је невероватнија чињеница да је дотад та врста корњаче последњи пут виђена 1906. године јер је њену популацију уништило деловање рибара на тој територији.

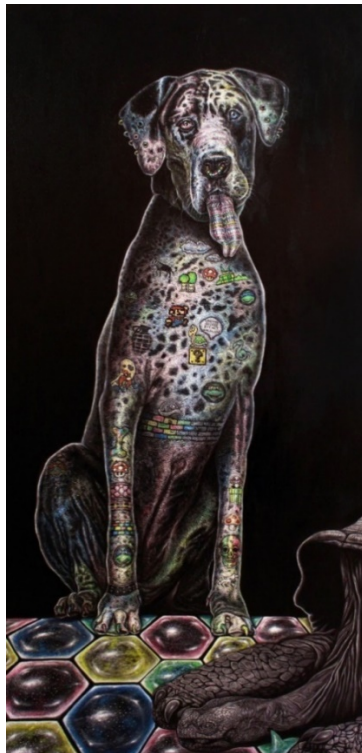
По сазнању о виђеној животињи, Џозефу и његовој супрузи обратио се Питер Причард, светски ауторитет за морске корњаче. Потом је уследио пут на острво Пинта где су 1972. године успели да пронађу корњачу која ће добити име Усамљени Џорџ према чињеници да је последњи примерак те врсте. Назвали су га Џорџ по глумцу Џорџу Гобелу који је водио амерички телевизијски шоу у то време (*Nicholls, 2006, стр. 1–14*). Усамљени Џорџ угинуо је 2012. године и његовом смрћу стављена је тачка на постојање врсте.

Вечито усамљен

На слици је представљен пас који седи на тлу необичног решења поред ког је представљено угинуло тело корњаче с острва Пинта Усамљеног Џорџа.

Корњача је насликана ахроматским бојама које су у контрасту с разнобојним тлом. Животиња на слици крвари и течност која сугерише крв као животну енергију која отиче формира тло које има форму и структуру корњачиног оклопа. Пас је представљен с нагласком на колориту који се финим сфуматом креће кроз плаве, зелене, жуте и ружичасте тонове. Раса пса је немачка дога која се појавила у 18. веку у Немачкој као укрштена пасмина добијена мешањем других раса (*Bryan, Baggaley, 2013, стр. 97*), међутим, карактеристика псеће коже на слици ликовним приступом је измењена. Преплет тонова истиче с једне стране животну енергију, док је, с друге, ликовна усмерена на формирање површине тела која подсећа на промену гена пса, на мутацију. Порекло мутације гена у телу бића често је услед нивоа зрачења и радијације која се формирала напретком човечанства. Намера ликовног решења је у том смислу оправдана јер сугерише човеково деловање, нуклеарне ратове, нуклеарну индустрију, технолошке производе, уништење атмосферског штита и радиоактивности као

результата. Радијација се израчунава дозом јонизујућег зрачења на људско тело (гем)⁵. Опасност од нуклеарне енергије присутна у данашњици настаје као нуспроизвод процеса фисије. Створена енергија ослобађа се топлотом, али и радиоактивност која у великим дозама мења ћелијске структуре које се називају мутације, као и природу биљака, животиња и људи у корену (*Ingram, 2005, стр. 5*). Несрећа у Чернобиљу из априла 1986. године генерално се сматра најгором нуклеарном катастрофом у историји и прави је пример за то (*Ingram, 2005, стр. 27*). Зрачење може потпуно оштетити здравље, ефекат зрачења узрокује промене у крвним ћелијама, доза зрачења изнад 100 ремс. није одмах смртоносна, него дугорочно делује. Изложеност дози зрачења између 200 и 400 ремс. резултује смрћу изложеног у року од 30 дана (*Ingram, 2005, стр. 65*). Поменуте информације су поражавајуће и показују реално стање и доказ људске неумерености и деструкције. Пас, поред спектра боја на телу, има и тетоваже и пирсинге који симболизују појаве веома популарне у савременом људском животу и изједначава се у тој улози с човеком.

Илустрација бр. 37

Вечито усамљен, уље на платну, 190x90 цм, 2018/2019.

⁵ <http://ekoblog.info/uticaj-jonizujuceg-zracenja/>

20. Квага

Квага је животиња попут птице додо, једна од најпознатијих животиња изумрлих у скорашње време. У викторијанско доба истицана је као посебна врста иако је изгледом била слична зебри, али се од ње разликовала величином, бојом и пругама на телу, међутим, научници су упоређивањем узорака ДНК установили да је квага била подврста зебре. Насељавала је Јужну Африку, Европљани су стигли и уништавали дивље животиње не само за храну и кожу већ због рекреације. Квага је била жртва таквог деловања. Четрдесетих година 19. века постојала су стада квага, а ипак, само тридесет година касније убијен је и последњи дивљи примерак.

Последња женка квага угинула је у зоолошком врту *Артис магистра* у Амстердаму 1883. (*Piper*, 2009, стр. 34–35). Постоји само пет познатих фотографија живе кваге и све су настале у зоолошком врту у Лондону где је она угинула 1972. године. Таксидермични примерак кваге налазио се у музеју универзитета Јејл, а касније је продат Краљевском шкотском музеју (*Fuller*, 2013, стр. 162).

Продирање

Слика је настала с намером да се ротацијом платна добије другачији израз исте композиције.

Композицију слике чине квага с псима представљена на црној основној подлози и површина слике која зависно од ротације може да представља небо и море. Ротацијом платна квага такође добија другачији израз, у једном случају може да изгледа као окачена лешина, а у другој варијанти као балон који лебди.

Квага је насликана ахроматским бојама и третирање сликане површине је у служби добијања привидног осећаја скулптуралности. Пси различитих раса представљени су богатим колоритом и као паразити продиру у квагино тело, међутим, због скулптуралног изгледа тела делује да су заробљени у унутрашњости животиње. Пси су у овом случају персонификација човека и симболизују његово деловање које га у незнању чини заробљеним за сопствену спознају. Површина слике која може да делује као море и небо има необичне карактеристике. Када је слика постављена да поменута површина делује као море, цела композиција истиче квагу као убијену животињу која виси и крвари (крв представљена разноликим колоритом као израз драгоцености

изгубљене течности) у води на којој се види квагин одраз. Када је, међутим, слика постављена тако да поменута површина делује као небо, цела ситуација представља квагу као балон који лети у правцу неба чији одраз делује као моменат раздвајања духа и тела у ком се приказ тог духа доживљава као ускрснуће и духовни препород.

Илустрација бр. 38

Продирање, уље на платну, 125x130 цм, 2018/2019.

21. Облачасти леопард

Приликом писања закона о угроженим врстама 1973. године 108. конгрес открио је да су разне врсте риба, дивљих животиња и биљака у Сједињеним Државама изумрле као последица економског раста и развоја неометаног одговарајућом бригом за очување. Тај проблем је присутан свуда у свету па је отад Закон о угрожавању врста спасао 227 различитих. Тај податак веома је битан јер показује колико се заправо може учинити ако се благовремено и на прави начин делује. Упркос напорима, пораст изумрлих врста је велик, а у 21. веку већ је изумрло најмање 17 животињских врста, од којих су неке у Америци, а многе по целом свету.

Облачасти леопард с територије Тајвана једна је од тих врста. Узрок истребљења јесте уништавање станишта и лова због специфичног крзна те мачке. Облачасти леопард је после 13 година дуге студије зоолога званично проглашен изумрлим 2013. Његова подврста која живи на Хималајима такође је рањива и прети јој изумирање.⁶ Постоје подаци из 2019. године који говоре да је примећен на Тајвану, међутим, могуће је да је у питању подврста јер на тој територији ендемит из тајванског станишта није примећен од 1983. године.⁷

Предатор

У композицији слике представљени су облачасти леопард, пас и пејзаж. Пас је доберман раса коју је укрштањем створио Немац по имену Луис Доберман који је желео моћног пса да га заштити (*Bryan, Baggaley, 2013. стр. 176–177*). Како би животиња деловала страшније, Луис Доберман је својим псима одлучио дати специфичан изглед.⁸ Извршена им је операција ушију која се назива купирање и за резултат добили су уши у вертикалном положају, што је постала устаљена пракса у историји узгоја. На слици су представљене псеће уши обмотане завојима које представљају управо купирање и присутност још једног аспекта човекове манипулације зарад сопствених циљева. Облачасти леопард приказан је на залеђеном тлу, а то је течност која извире из унутрашњости његовог тела и повезује се у позадини

⁶ <https://www.csmonitor.com/Science/2015/1022/14-animals-declared-extinct-in-the-21st-century/Formosan-Clouded-Leopard-Neofelis-nebulosa-brachyura-2013>

⁷ <https://www.nationalgeographic.rs/vesti/13393-lepe-vesti-izumrli-leopard-se-pojavio-nakon-30-godina.html>

⁸ <https://worlddogfinder.com/hr/blog/zdravlje-pasa/doberman-kupiranje-usiju>

са залеђеним водопадом. Пејзаж чине управо залеђени водопад, плантаже чаја којим је Тајван (станиште изумрлог облачастог леопарда) богат и небо ликовно необично обрађено синтезом различитих колорита и облака који стварају пространство. На слици је веома битно измењено стање које представља леопарда као плен, док је пас приказан као предатор који доминира. Доминација пса на слици метафора је човека. Дубоко у перспективи виде се слоновима који се шетају један за другим, а предводи их пас. Тај приказ је с разлогом на слици јер су слоновима изузетно угрожена врста у Азији, а човек као предводник таквим их начином и темпом деструкције дефинитивно води у провалију која значи изумирање.

Илустрација бр. 39

Предатор, уље на платну, 115x75 цм, 2019/2020.

22. Ружичастоглава патка

Ружичаста је најнеобичнија боја код птица и можда је то један од главних разлога зашто се та птица и даље тражи. Више од три четвртине века су прошле откако су патке ружичастих глава последњи пут виђене, међутим, и даље се покрећу експедиције поводом њиховог тражења. Током 19. века ружичастоглава патка била је становник мочваре, реке и трске које су окруживале равнице у доњим деловима река Ганга и Брамапутре. Џунгле и мочваре земље познате као Бенгал сада су део територије познате као Бангладеш. Мочваре су исушене, насељавање људи, обрађивање и све бројније становништво учинили су то подручје једним од најгушће насељених места у земљи. У процесу тог људског развоја некако је тихо нестала и ружичастоглава патка. Ретки примерци држани су у заточеништву, али је године 1936. и последња патка угинула и означила крај још једне необичне врсте (*Fuller, 2013, стр. 25–28*).

Ружичасти вртлог и спокојни албинизам

У необичном пејзажу представљени су пас и неколико ружичастоглавих патака. Пејзаж је мала ружичаста бара, трава око ње и позадински део чини зелена драперија насликана с намером да опонаша изглед стабла.

У централном делу композиције постављен је пас расе доберман необичног изгледа и беле длаке која указује на албинизам. Албинизам је генетски поремећај, мутација која се карактерише малом количином пигмента у очима, кожи, длаци итд.

Албинизам данас погађа људе свих раса, све остале сисаре и гмизавце (*Mulemi, Ndolo, 2014, стр. 24*). Пас је, дакле, на слици представљен с израженим албинизмом, с белом длаком, благим ружичастим нијансама коже и с веома светлим плавим очима. Албино добермани који су данас плод укрштања гена интензивно се узгајају због свог специфичног изгледа, међутим, постоје разне контроверзе управо око гајења расе мутираног гена који код паса изазива велике здравствене проблеме.⁹ Наводим сопствени закључак из рада: *Албинизам је спокојан, а изумирање неизбежно док је људске неосвешћености.*

⁹ <https://www.dobermanplanet.com/white-albino-doberman-pinscher/>

Ружичастоглаве патке на слици су представљене са својом специфичном ружичастом главом, карактеристиком по којој је била препознатљива та врста. Патке се налазе у ружичастом вртлогу који их односи и симболичним ликовним приступом истиче њихово истребљење.

Илустрација бр. 40

Ружичасти вртлог и спокојни албинизам, 80x50 цм, уље на платну, 2019/2020.

23. Северни бели носорог

Последњи у серији радова докторског пројекта припада врсти северни бели носорог. Смрт јединог мужјака упркос постојању још двеју женки те врсте означила је истребљење. Та животиња насељава подручје Африке, али се људским фактором – прекомерним ловом – свела на само неколико примерака. Последњи мужјак северног

белог носорога у Судану био је последњи припадник своје врсте рођен у дивљини. Због здравствених проблема успаван је у резервату у Кенији и тако је означио крај врсте. Једина су нада две женке које су остале у резервату да би се уз евентуалну хелијску технологију успело нешто учинити, међутим, шансе су неизвесне и мале.¹⁰

Судан и чопор

Огромно пространство, равница испуњена снегом и ледницима, мрачно небо и ледена планина у простору хоризонта основа су композиције слике. У предњем плану је чопор паса различитих раса. У задњем плану је Судан, последњи мужјак северног белог носорога који лежи угинуо. У представи носорога примећује се и његово јединство с леденом планином која својом хладноћом метафорично представља смрт. На слици, носорога и ледену планину погађа експлозија која формира експлозивну печурку дима различитог колорита (ружичаста, жута, плава, зелена боја). Богат колорит представља животну енергију животиње и поред печурке дима сви ледници у композицији колоритом упућују на животни материјал који је у овом случају продукт свог уништеног домаћина.

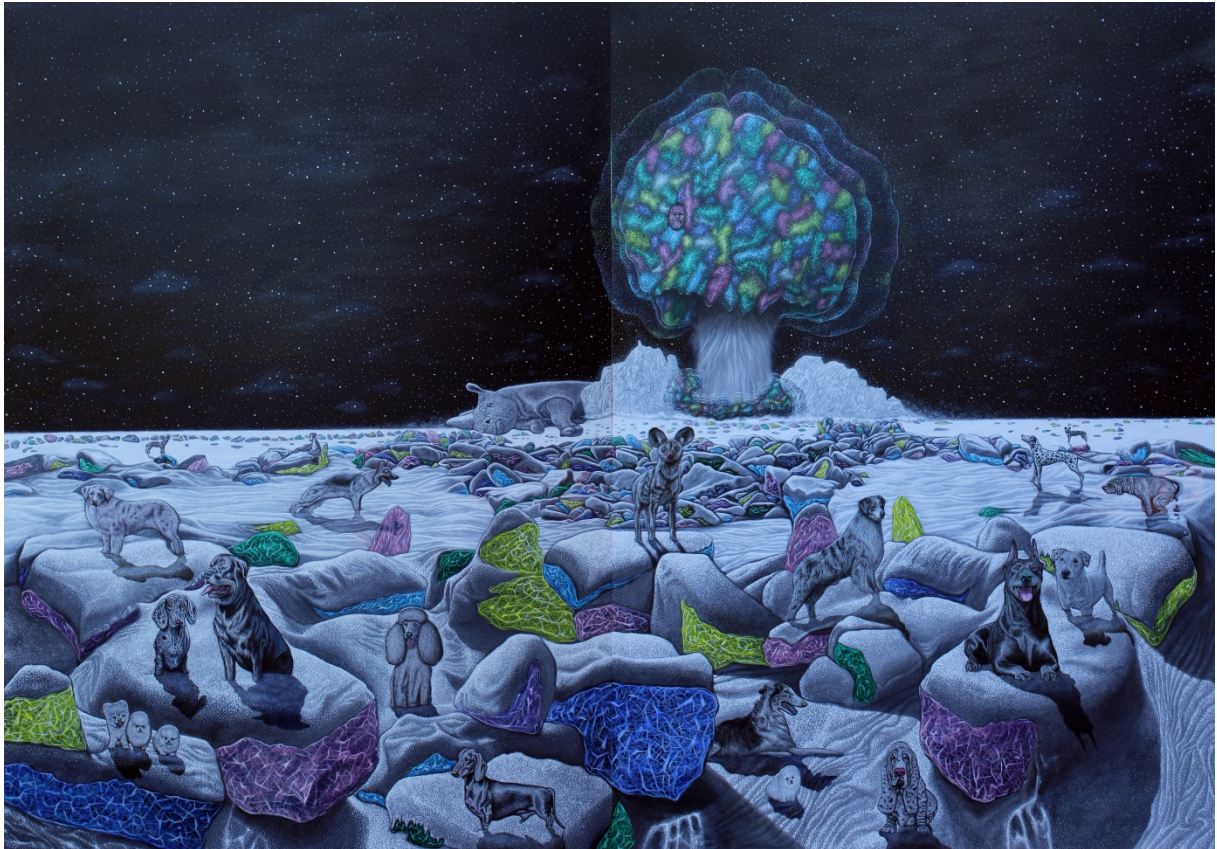
Поред различитих припитомљених раса, на слици је представљена и она која је дивља. Афрички дивљи пас у самом центру композиције дивља је животиња која живи на територији Африке и данас је угрожена врста услед фрагментације станишта и сукоба с људима (*Castelló*, 2018, стр. 166–167).

С разлогом је постављен у центар композиције јер представља конфликт климатских зона. Простор где се дивљи пас налази хладан је и супротан ономе који је заправо његово природно станиште чија је карактеристика топло време. Конфликт и сукоб времена на слици симболично представља климатске промене које су још једна појава узрокована људским немаром. Постављање пса из топлих крајева у околину пуну снега и леда симболично представља долазак све више температуре на планети Земљи.

Људи су, као и сви сисари, топлотни мотори, средства преживљавања која се морају непрестано хладити као што то чине задихани пси. Зато температура мора бити довољно ниска да би ваздух могао да делује као расхладно средство повлачећи топлоту

¹⁰ <https://www.glasamerike.net/a/uginuo-poslednji-muzjak-severnog-belog-nosoroga-sudan/4306532.html>

с коже како би мотор наставио да пумпа. На седам степени загревања то би постало немогуће у деловима екваторијалног појаса планете, посебно тропских предела. На једанаест или дванаест степени Целзијуса више од половине светске популације, како је данас распоређена, умрло би од директне топлоте. Климатске промене изазивају тзв. елементе хаоса: смрт од топлоте, глад, утапање, пожар, океане који умиру, нездрав ваздух, климатски сукоб итд. (*Wells*, 2019, стр. 40–120).

Илустрација бр. 41

Судан и чопор, уље на платну, диптих, 185x260цм, 2019/2020.

Закључак

У раду *Свест о изумирању – абреакција у циљу буђења инстинкта преживљавања* истичем најбитније одреднице које се односе на стање природне околине у еколошком смислу, деструктивно деловање човечанства и последице које су резултат таквог третмана. Еколошко стање веома је неповољно, што у раду истичу изумрле врсте које су крајњи симбол те неповољности и кључна тачка мог истраживања и рада. Изумирање значи смрт, то је крајња тачка сваког бића, сваког живог организма и за мој рад има озбиљну тежину, а поготово је има чињеница да појам *изумрла врста* означава потпуну празнину, нешто што је тешко духовно спознати, нешто што неће имати своју следећу генерацију.

Истражујући изумрле врсте кроз разну литературу и друга истраживања, постепено сам се упознавао с проблемима за које сам знао да постоје, али сам се изненадио толиким њиховим присуством. Кренуо сам од појмова анимално, исхрана, опстанак, природни ресурси, деструкција и дошао до изумрлог у свом процесу истраживања, међутим, кроз истраживање сам схватио да се низ појмова усмерен на анализирање ове тематике проширио и постао знатно дужи и још озбиљнији у сваком смислу. Тај низ чине и висок степен уништавања природне вегетације, загађење воде, радиоактивно зрачење, мутације, нуклеарно загађење, уништење атмосферског штита, поремећај климе и атмосферске промене, раст температуре на планети, нестанак воде, умирање у процесу, изумирање...

Изумирање врста присутно је у целој историји постојања, али савремени живот, напредак и човекова изграђена супериорност у сваком смислу те речи чини ту присутност много већом, а она градирањем досеже и прелази веома далеке неповољне границе. Границе које сугеришу опште изумирање, уништење планете и живота на њој колико год се оне у овом тренутку чиниле далеким. Постављам питање: *Зар напредак, разум и знање не би требало да утичу на поступке човечанства, на размишљање о дугорочном животном плану и очувању, о формирању дугорочног инстинкта за преживљавање?*

У практичном делу, кроз главни елемент рада који чине представе изумрлих врста у контрасту с припитомљеним псима, кућним љубимцима као персонификацијом човека

покушао сам да укажем на проблематику. Кроз ликовни и креативни процес анализирао сам укупну поменућу проблематику, њене чиниоце и покушао на најбољи начин да је презентујем у свом докторском раду.

Својим радом као врстом личног оружја покушавам да делујем, да креативним радом привучем појединце, презентујем проблем, дискутујем и утичем да се промена свести појединаца прошири на колективном нивоу у мојој средини, а надам се и даље.

Уметнички рад је објекат, ситуација или догађај, тј. отворена ситуација, догађај или текст који аутор не нуди као завршено и затворено дело него перманентно развија, трансформише или публика довршава рецепцијом (Шуваковић, 2005, стр. 646).

Сматрам да је уметнички рад битно градити кроз утицај живота и бавити се оном тематиком коју живот одређеним знацима наложи. Задатак је пронаћи знаке, доживети и реаговати како би се начинила одређена промена.

Парола *уметност као живот* казује да уметност престаје бити производња уметничких дела и постаје животна активност промене света (природе, друштва) (Шуваковић, 2005, стр. 691).

Лепота је свакако дело слободног промишљања и ми корачамо с њом у свет идеја – али то се мора посматрати, без напуштања света чула, као што је случај са спознајом истине (*Schiller*, 2004, стр. 93).

Потребно је мењати уметност кроз утицај живота, пратити живот својим идејама и у том простору тражити лепоту. Време устаљених норми пролази. Остају само креативна пракса и мишљење, што није привилегија само уметности већ и једино призната неопходност сваког добро обављеног посла (Богдановић, Бурић, 2004, стр. 217).

Закључно, мој докторски рад лична је реакција на животне околности и сопствена интересовања оформљена у релацији теме и реализованог рада у намери да створи простор за отворени дијалог и интроспекцију и тежи да активира посматрача, да га усмери на дубоко размишљање и анализу јер сматрам да је човеку то неопходно.

Литература

- *Albinism, Witchcraft, and Superstition in East Africa: Exploration of Biocultural Exclusion and Livelihood Vulnerability*, B. A. Mulemi i U. M. Ndolo, The Catholic University of Eastern Africa; Nairobi, 2014.
- *Extinct Animals: An Encyclopedia of Species That Have Disappeared during Human History*. Ross Piper, Greenwood Press, London, 2009.
- *Extinct and Vanishing Animals*, Vinzenz Ziswiler, Springer – Verlag New York Inc, 1967.
- *Genetics: A Conceptual Approach*, Benjamin A. Pierce, W. H. Freeman and Company 41 Madison Avenue, New York, 2012.
- *Instinct: The Power to Unleash Your Inborn Drive*, T. D. Jakes, FaithWords, New York, 2014.
- *Istorija umetnosti: dopunjeno izdanje*, H. V. Janson, Entoni F. Janson, Stanek – izdavač za Srbiju; Hrvatska, 2006.
- *Istorija estetike*, Katarina Everet Gilbert, Helmut Kun, Dereta, Beograd, 2004.
- *I čovijek je životinja: moje gledanje na ljudsku vrstu*, Desmond Morris, Prosvijeta; Zagreb, 1997.
- *Kontekstualna umetnost: Umetničko stvaranje u urbanoj sredini, u situaciji, intervencija, učestvovanje*, Pol Arden, Kiša, Novi Sad, 2007.
- *Lost Animals: Extinction and Photographic record*, Errol Fuller, Bloomsbury Publishing Plc, 50 Bedford Square, London, 2013.
- *Lonesome George: The Life and Loves of Conservation Icon*, Henry Nicholls, Macmillan; New York, 2006.
- *Living Canvas: Your Total Guide to Tattoos, Piecings and Body Modification*, Karen L. Hudson, Seal Preess; 1700 Fourth Street, Berkeley; California, 2009.
- *Otvoreno djelo*, Umberto Eko, Veselin Masleša, Sarajevo, 1965.
- *O fotografiji i umetnosti*, Valter Benjamin, Kulturni centar Beograda, Beograd, 2007.
- *On the Aesthetic Education of Man*, Friedrich Schiller, Dover Publications, Inc., Mineola, New York, 2004.
- *Pojmovnik suvremene umjetnosti*, Miško Šuvaković, Horetzky, Zagreb, 2005.

- *Rečnik simbola: mitovi, snovi, običaji, postupci, oblici, likovi, boje, brojevi*, Žan Ševalije, Alen Gerbran, Kiša, Novi Sad, 2009.
- *Studije o modernoj umetnosti*, Đulio Karlo Argan, Nolit, Beograd, 1982.
- *The Sixth Extinction: An Unnatural History*, Elizabeth Kolbert, Henry Holt and Company, New York, 2014.
- *The Song of the Dodo: Island Biography in an Age of Extinctions*, David Quammen, Scribner New York, 1996.
- *The Dog Encyclopedia: The Definitive Visual Guide*, Kim Dennis – Bryan, Ann Baggaley, DK Publishing, 375 Hudson Street, New York, 2013.
- *The Dog Book: A Popular History of the dog, with Practical Information as to Care and Management Of House, Kennel and Exhibition Dogs; and Descriptions of All the Important Breeds. In ten parts*, James Watson, Doubleday; New York, 1905.
- *The Chernobyl Nuclear Disaster*, W. Scott Ingram, Facts On File, Inc, New York, 2005.
- *Teorija Forme*, Kosta Bogdanović, Bojana Burić, Zavod za udžbenike; Beograd, 2004.
- *Canids of the World: Wolves, Wild Dogs, Foxes, Jackals, Coyotes, and Their Relatives*, José R. Castelló, Princeton University Press, 2018.
- *The Uninhabitable Earth: Life After Warming*, David Wallace – Wells, Tim Duggan Books, New York, 2019.
- *The Dog: A Natural History*, Ádám Miklósi, Princeton University Press; United States, 2018.
- *Umetnost pod pritiskom*, Jost Smirs, Svetovi, Novi Sad, 2004.

Интернет адресе

<https://ksrs.rs/fci-standardi/francuski-buldog/>, прист. 25. 10. 2020.

<https://www.pdfdrive.com/american-hairless-terrier-e29004713.html>, прист. 15. 11. 2020.

<https://www.nezavisne.com/automobili/auto-novosti/13-najpopularnijih-automobila-bivse-Jugoslavije-FOTO/359755>, прист. 22. 11. 2020.

<https://savezzazastituprirodesrbije.rs/2020/01/12/izumrle-vrste-u-srbiji/>, прист. 13. 1. 2021.

<http://ekoblog.info/uticaj-jonizujuceg-zracenja/>, прист. 25. 3. 2021.

<https://www.csmonitor.com/Science/2015/1022/14-animals-declared-extinct-in-the-21st-century/Formosan-Clouded-Leopard-Neofelis-nebulosa-brachyura-2013>, прист. 16. 2. 2021.

<https://www.nationalgeographic.rs/vesti/13393-lepe-vesti-izumrli-leopard-se-pojavio-nakon-30-godina.html>, прист. 16. 2. 2021.

<https://worlddogfinder.com/hr/blog/zdravlje-pasa/berman-kupiranje-usiju>, прист. 16. 2. 2021.

<https://www.dobermanplanet.com/white-albino-doberman-pinscher/>, прист. 18. 3. 2021.

<https://www.glasamerike.net/a/uginuo-poslednji-muzjak-severnog-belog-nosoroga-sudan/4306532.html>, прист. 23. 3. 2021.

Списак илустрација

1. Портрети великог формата из серије *Портрети*, уље на платну, 200x125cm, 2013/2014.
2. Сlike портрета мањег формата из серије *Портрети*, уље и акрил на платну, 40x25cm, 2013/2014.
3. Портрети средњег формата из серије *Портрети*, уље и акрил на платну, 80x50, 2013/2014
4. Серија слика *Чланови друштва*, уље на платну, 55x40cm, 2014/2015.
5. Портрети из серије слика *Инфантно*, уље на платну, 120x120cm, 2014/2015.
6. Серија слика *Интервју*, уље на платну и маркер на уљаној бази, 70x35cm, 2015/2016.
7. *Деформација личности*, уље на платну, 200x110cm, 2015/2016.
8. *Трансформација и раслојавање личности*, уље и маркери на платну, 135x125cm, 2015/2016.
9. *Проток животне енергије*, тетраптих, уље на платну, 70x60cm, 2015/2016.
10. *Проток животне енергије* (детињство–старост), диптих, уље на платну, 40x20cm, 2015/2016.
11. *Три личности*, триптих, уље на платну, 75x225cm, 2015/2016.

12. Серија слика *Судбински токови*, акрил и уље на платну, 150x150cm, 2015/2016.
13. *Дигитални ликови*, дигитална слика, 2014/2015.
14. Серија фотографија *Анимално и људски фактор*, дигитална фотографија, 2014/2015.
15. *Бело плута*, кадрови из видео-рада, локација Фрушка гора, 2016/2017.
16. *Губљење невиности на селу*, инсталација, Пројекат *Разлике*, СКЦНС *Фабрика*, 2013/2014.
17. *Шишање*, инсталација, Пројекат *Разлике*, СКЦНС *Фабрика*, 2014/2015.
18. *Деформација*, инсталација, Пројекат *Разлике*, СКЦНС *Фабрика*, 2015/2016.
19. *Пепина судбина*, инсталација, Пројекат *Мастери*, СКЦНС *Фабрика*, 2015/2016.
20. *Пулс*, перформанс, Пројекат *Мастери*, Архив Војводине, 2016/2017.
21. *Оаза*, перформанс, Пројекат *Разлике*, СКЦНС *Фабрика*, 2017/2018.
22. *Димензија изумрлости*, перформанс, Академија уметности Нови Сад, 2017/2018.

23. *Изумрло шарено тесто*, перформанс, Пројекат *Разлике*, КС *Свилара*, 2018/2019.
24. *Кад казальке стану*, перформанс, Пројекат *Разлике*, Галерија *Хол*, Петроварадинска тврђава, 2019/2020.
25. *Анимална димензија*, полиптих, уље на платну и маркер на уљаној бази, 225x200цм, 2016/2017.
26. *На испаши*, полиптих, уље на платну, 150x365цм, 2016/2017.
27. *Бенџамин и Снупи*, уље на платну, 55x120цм, 2017/2018.
28. *Левитација*, уље на платну, 100x90цм, 2017/2018.
29. *Контаминирана поворка*, уље на платну, 50x100цм, 2017/2018.
30. *Поклон спознаје*, уље на платну, 70x80цм, 2018/2019.
31. *Изгубљена битка*, уље на платну, 75x110цм, 2018/2019.
32. *Тетовирана мутација*, уље на платну, 75x45цм, 2018/2019.
33. *Пресушило је*, уље на платну, 80x80цм, 2018/2019.
34. *Престанак производње*, уље на платну, 120x45, 2018/2019.
35. *Аристократска гозба*, уље на платну, 100x125цм, 2018/2019.
36. *Деструкција репродукције и балон од сапунице*, уље на платну, 120x130цм, 2018/2019.
37. *Вечито усамљен*, уље на платну, 190x90цм, 2018/2019.
38. *Продирање*, уље на платну, 125x130цм, 2018/2019.
39. *Предатор*, уље на платну, 115x75цм, 2019/2020.
40. *Ружичасти вртлог и спокојни албинизам*, уље на платну, 80x50цм, 2019/2020.
41. *Судан и чопор*, уље на платну, 185x260цм, 2019/2020.

Биографија

Младен Стојановић рођен је 23. марта 1993. године у Новом Саду. Завршио је Средњу школу за дизајн *Богдан Шупут*, одсек ликовни техничар, 2012. године. Основне академске студије завршио је 2016, а мастер академске студије сликарства 2017. на Академији уметности у Новом Саду, на Департману ликовних уметности, под менторством проф. Горана Деспотовског. Тренутно је на докторским студијама ликовних уметности Академије уметности у Новом Саду.

Члан је Савеза удружења ликовних уметника Војводине од 2016. године и члан Уметничког савета у функцији радног тела у истом удружењу. Учесник је више изложби и пројеката. Добитник је бројних награда, похвала и стипендија, међу којима су најзначајније стипендије Фонда за младе таленте *Доситеја*, коју додељује Министарство омладине и спорта Републике Србије (2015, 2016), награде Универзитета у Новом Саду за успех на студијама (2013, 2014, 2015, 2016), награда за најбољи цртеж студију из фонда *Миливој Николајевић* Департмана ликовних уметности (2014), годишња награда Департмана ликовних уметности за најуспелији рад у дисциплини сликање (2016).

У свом раду изражава се кроз различите медије као што су слика, цртеж, видео, филм, инсталација, перформанс.

Самосталне изложбе

- Изложба слика *Портрети*, Студентски културни центар Нови Сад, *Фабрика* (2014)
- Изложба слика *Портрети*, Школа за основно и средње образовање *Милан Петровић* у Новом Саду (2015)

Групне изложбе

- Изложба *Природа, органско, човек* чланова СУЛУВ-а у Галерији СУЛУЈ (2019)
- Изложба завршних радова дипломираних студената мастер студија *Ревизија* (2019)
- Изложба нових чланова Савеза Удружења ликовних уметника Војводине (2018)
- Изложба *Мастери*, Архив Војводине (2017)
- Изложба слика у оквиру програма фестивала *Desire* у Савременој галерији Суботица (2017)

- Изложба радова студената мастер студија Департмана ликовних уметности Академије уметности у Новом Саду, Студентски културни центар *Фабрика* (2017)
- Изложба *Интервју*, клуб *Изва* у Новом Саду (2016)
- Изложба радова студената завршне године Департмана ликовних уметности Академије уметности у Новом Саду (2016)
- Изложба пројектних задатака из архитектуре, Академија уметности у Осијеку (2015)
- Изложба младих *Младост*, Ниш арт фондација (2015)
- Изложба пројектних задатака из архитектуре, Удружење ликовних уметника примењених уметности и дизајнера Војводине (2014)
- Изложба фотографије, Фото, кино и видео-савез Војводине (2014)

Пројекти:

- Пројекат *Разлике*, Академија уметности Нови Сад (2019)
- Пројекат *Разлике*, Културна станица *Свилара* (2018)
- Пројекат *Разлике* Студентски културни центар Нови Сад, *Фабрика* (2016)
- Пројекат *Рецикларт*, сарадња Академије уметности у Новом Саду и Школе за средње и основно образовање *Милан Петровић* у Новом Саду (2015)
- Пројекат *Разлике*, Студентски културни центар Нови Сад, *Фабрика* (2015)
- Пројекат *Разлике* Студентски културни центар Нови Сад, *Фабрика* (2014)
- Пројекат прекограничне сарадње Србија–Хрватска *Панонски пут уметности* (2014)

Ликовне колоније:

- Ликовна колонија *Колут Мандић*, изложба радова *Златни круг* (2016)
- Ликовна колонија *Млади српски сликари у Америци*, Колут (2016)
- Ликовна колонија *Бескрај* (2015)
- Ликовна колонија *Гест*, Сечањ (2014)

Филмски фестивали:

- *Slamdance*, филмски фестивал за независне филмове, Парк Сити, Јута, Сједињене Америчке Државе (2019)
- *Florida film festival*, међународни филмски фестивал, Флорида, Сједињене Америчке Државе (2019)

- *Palm Springs*, међународни филмски фестивал, Палм Спрингс, Калифорнија, Сједињене Америчке Државе (2019)
- *FIC Monterrey*, међународни филмски фестивал, Монтереј, Мексико (2019)
- Краљевски филмски фестивал, Краљево (2019)
- *International Film festival of Cyprus*, Међународни фестивал, Кипар (2019)
- *Nancy International Film Festival*, Нанси, Француска (2019)
- *JSFF – Japanese Serbian Film Festival*, Београд (2019)
- *San Jose International Short Film Festival*, Сједињене Америчке Државе (2019)
- *St. Louis International Film Festival*, Сједињене Америчке Државе (2019)
- *Festival du Film Court de Villeurbannem*, Француска (2019)
- *Festival Européen du Film Court de Brest*, Француска (2019)
- Филмски фронт фестивал, Нови Сад (2019)
- *MedFilm Festival*, међународни филмски фестивал Рим (2019)
- *Mecal – International Short Film Festival of Barcelona*, међународни филмски фестивал Барселона (2019)
- Међународни филмски и музички фестивал *Кустендорф*, Дрвенград (2019)
- *Shortz*, међународни филмски фестивал видеа и кратког филма, Ректорат – Универзитет у Новом Саду (2017)
- *Shortz*, међународни филмски фестивал видеа и кратког филма, Музеј савремене уметности Војводине (2016)
- *Frog*, интернационални филмски фестивал видеа и кратког филма, Црна Гора (2016)
- *Shortz*, међународни фестивал видеа и кратког филма, Музеј савремене уметности Војводине (2014)

Израда сценографија и сценских елемената у Српском народном позоришту:

- Представа *Јованча на путу око света*, режија: Золтан Пушкаш (2020)
- Представа *Риголето*, режија: Александар Николић (2019)
- Представа *Фауст*, режија: Александар Николић (2019)
- Представа *Враголанка*, режија: Калин Ханцију (2019)
- Представа *Најјусамљенији кит на свету*, режија: Зијах А. Соколовић (2019)
- Представа *Травничка хроника*, режија: Никита Миливојевић (2019)
- Представа *Смедерево 1941*, режија: Ана Ђорђевић (2019)
- Представа *Катар*, режија: Огњен Петковић (2019)

- Представа *Антигона*, режија: Милан Нешковић (2019)
- Представа *Родолупци*, режија: Радоје Чупић (2018)
- Представа *Пинकोио*, режија: Нодар Викторович Чанба (2018)
- Представа *Пут око света за 60 секунди*, режија: Миа Кнежевић (2018)
- Представа *Смрдљива бајка*, режија: Мирослав Момчиловић (2018)
- Представа *Крваве свадбе*, режија: Игор Вук Торбица (2018)
- Представа *Моћни ренџери не плачу*, режија: Тијана Васић (2018)
- Представа *Доплер*, режија: Александар Поповски (2018)
- Представа *Вештице из Салема*, режија: Никита Миливојевић (2018)
- Представа *Хепи Енд*, режија: Предраг Штрбац (2018)
- Представа *Пепељуга*, режија: Марко Пучи Катена (2018)
- Представа *Светозар*, режија: Југ Радивојевић (2018)

Ауторско учешће у сценографским идејним решењима у СНП-у:

- Представа *Јованча на путу око света*, режија: Золтан Пушкеш (2020)
- Представа *Враголанка*, режија: Калин Ханџију (2019)
- Представа *Смедерево 1941*, режија: Ана Ђорђевић (2019)
- Представа *Травничка хроника*, режија: Никита Миливојевић (2019)

Израда мурала:

- Израда мурала у сарадњи с Основном школом *Иван Гундулић* у Новом Саду и Културном станицом *Свилара* (2020)
- Израда мурала у сарадњи с Центром за спорт и туризам *Србобран*, општина Србобран (2018)

Стипендије:

- Стипендија за младе таленте *Доситеја* Министарства омладине и спорта Републике Србије (2017)
- Стипендија за младе таленте *Доситеја* Министарства омладине и спорта Републике Србије (2016)
- Стипендија за изузетно надарене ученике и студенте Министарства просвете, науке и технолошког развоја (2015)
- Државна стипендија Републике Србије (2014)

Награде и похвале:

- Похвала Центра за омладински рад за стваралачки допринос под покровитељством Министарства омладине и спорта и IOGT-NTO покрета (2018)
- Годишња награда Департмана ликовних уметности за најуспелији рад у уметничкој дисциплини сликање (2016)
- Награда за успех на основним академским студијама (2016)
- Награда за успех на основним академским студијама (2015)
- Награда за успех на основним академским студијама (2014)
- Награда за успех на основним академским студијама (2013)
- Награда Фонда *Миливој Николајевић* за најбољи цртеж студију Академије уметности у Новом Саду (2013)

